

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA



**ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI**

Diplomová práce

**Probační dohled a jeho uplatnění v rámci
alternativních trestů**

Zpracoval: Petr Nobilis

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Škvain

2012

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji tímto, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, dne 2012

.....

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. HISTORIE PROBACE	2
2.1 Historie probace v Anglii	2
2.2 Historie probace v USA	3
2.3 Historie probace v kontinentální Evropě	4
2.4 Historie probace a alternativ k potrestání na území České republiky	6
2.4.1 Období před rokem 1989	7
2.4.2 Období po roce 1989.....	11
3. POJMOVÉ VYMEZENÍ PROBACE.....	14
3.1 Institut restorativní justice.....	14
3.1.1 Principy, na nichž je restorativní justice založena	14
3.2 Pojem probace.....	16
3.2.1 Probační instituty podle českého práva	19
3.3 Pojem mediace	20
3.4 Probační a mediační služba ČR	21
3.4.1 Organizační struktura Probační a mediační služby ČR	21
3.4.2 Základní činnost a odborná kvalifikace probačního úředníka	22
4. TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA PROBAČNÍHO DOHLEDU U ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ V ČR.....	30
4.1 Trestněprávní aspekty dohledu.....	30
4.1.1 Probační plán dohledu	36
4.1.2 Probační dohled podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže	40
4.2 Pojmové vymezení alternativního trestu	52
4.3 Některé alternativní tresty s uplatněným probačním dohledem.....	54

4.3.1	Domácí vězení	54
4.3.2	Obecně prospěšné práce.....	57
4.3.3	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	60
5.	KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY PROBAČNÍHO DOHLEDU.....	62
5.1	Kazuistika.....	66
5.1.1	Průběh dohledu v prvním roce.....	66
5.1.2	Průběh dohledu ve druhém roce	68
6.	ZAHRANIČNÍ ÚPRAVA PROBAČNÍHO DOHLEDU	69
6.1	Probační dohled na Slovensku	69
7.	ZÁVĚR.....	72
	Resumé	
	Seznam použité literatury	

1. Úvod

Aktuálním problémem českých věznic je mimo jiné jejich přeplněnost, z čehož plynou neuspokojivé výsledky při sankcionování trestných činů prostřednictvím uvěznění. Samotné uvěznění s sebou nese nemálo nevýhod v podobě nedostatečného výchovného efektu tohoto trestu, vysoké náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody nebo zprětřhání či úplná ztráta rodinných vazeb. Z těchto důvodů probíhaly ve druhé polovině 20. století ve vyspělých státech změny, které vyústily v postupné zavádění alternativních sankcí. Tyto alternativy k dosavadnímu trestání měly zmírnit negativní dopady související s uložením trestu odnětí svobody. Tyto změny probíhaly v duchu tzv. restorativní justice, která mění dosavadní pohled na trestný čin jako vztah mezi pachatelem a právem (státem) ve vztah mezi pachatelem a obětí trestného činu.

Vzhledem k tomu, že v posledních letech roste podíl ukládaných alternativních trestů a orgány činné v trestním řízení by nebyly schopny efektivně vykonávat metody zacházení s pachateli, kterým byly uloženy alternativní sankce, bylo třeba zřídit specializovaný orgán, který v České republice nese název Probační a mediační služba České republiky. Jeho náplní práce je především probace a mediacce, které velice úzce souvisejí se sociální prací. Tuto instituci přibližují ve třetí kapitole.

Ve své práci jsem se zaměřil na historický vývoj probace, její vymezení tak, jak jí chápeme v České republice, ale za stěžejní považuji část čtvrtou této práce, kde se zabývám trestněprávní úpravou probačního dohledu u alternativních trestů v ČR. Tato část se zabývá trestněprávní úpravou dohledu obsaženou v trestním zákoníku i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže a pojmem alternativního trestu. Součástí této kapitoly je také úprava některých alternativních trestů, které jsou aplikovány při sankcionování dospělých i mladistvých s uplatněním probačního dohledu. Dále následuje kapitola věnující se kriminologickým aspektům probačního dohledu obsahující jeden příklad z praxe týkající se mladistvých a kapitola popisující úpravu probačního dohledu na Slovensku.

2. Historie probace

Probace neboli zkouška není novým společenským fenoménem a na území Anglie a USA se vyvíjela především posledních 100 let. Většina zemí kontinentální Evropy prodělala tento vývoj mnohem rychleji a některé státy bývalého východního bloku za dobu kratší než 20 let. Počátky probace však sahají dál než do posledních 100 let a to až do středověku v Anglii a prvky probace nalezneme také u původních obyvatel Nového Zélandu, severní Kanady či v africkém zvykovém právu.¹

2.1 Historie probace v Anglii

Původ alternativ k potrestání a jisté prvky probace můžeme vysledovat ve středověkém anglickém trestním právu. Tvrdé tresty byly ukládány dospělým i dětem a to i za méně závažné trestné činy. Například za krále Jindřicha VIII. byl za ne méně než 200 zločinů ukládán trest smrti a některé z nich byly z dnešního pohledu pouhé přestupky. Zcela běžné byly tresty cejchování, bičování a zmrzačení. Tato přísnost nakonec vedla k nespokojenosti některých kruhů anglické společnosti, které se zabývaly vývojem soudnictví. Pomalu, ale jistě, ve snaze zmírnit tyto nelidské tresty byla vymyšlena a přijata řada opatření. Obviněným mohla být koupena královská milost, soudci mohli upustit od aplikace zákona nebo jej mohli vyložit příznivěji pro obviněného. Ukradený majetek mohl být znehodnocen soudem, takže obviněný mohl být obviněn za méně závažný zločin. Také metody jako přimluva duchovenstva, soudní odklad nebo vzdání se občanství nabídly obviněnému stupeň ochrany před uložením krutých trestů. Časem soudy začaly připouštět možnost, že pokud se odsouzený ve výkonu trestu choval řádně, mohl si zažádat o milost nebo o zmírnění trestu.²

Samotný počátek probace v Anglii lze datovat od roku 1876, kdy tiskař Frederick Rainer daroval peníze Společnosti umírněných církve anglické. Tento dar umožnil jmenovat řadu „misionářů policejních soudů“, kteří měli za úkol odvracet pachatele od závislosti na alkoholu tím, že jim poskytovali práci a ubytování. Tyto misionáře můžeme považovat za průkopníky probace. Samostatný zákon o probaci

¹ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 17

² <http://www.nyc.gov/html/prob/html/about/history.shtml> (stav k 18. 2. 2012)

byl v Anglii přijat roku 1907 (zákon o podmíněném prominutí trestu). Jedním z prvních úkolů misionářů bylo navázání kontaktu s pachateli, postupem doby také jejich kontrola, vedení a vyhotovení zpráv o průběhu probace. Časem byla práce misionářů rozšířena na všechny pachatele trestné činnosti. Probační příkaz nebyl trestem, tak jak je chápán v USA, ale alternativou k potrestání a jehož účelem bylo dát pachatelům šanci změnit své chování, aby soudy nemuseli uložit trest.³

Přestože byl roku 1907 přijat zákon o probaci, tak k profesionalizaci probačních služeb v Anglii přispěl i vznik různých řídicích či poradních orgánů, které přispívaly k výkonu probační činnosti. Šlo především o Poradní probační výbor z roku 1928 nebo Poradní radu pro probaci a následnou péči z roku 1962. Důležitým milníkem pak byl vznik samostatného ministerstva spravedlnosti v roce 2007, které má za úkol dohled nad činností probační služby včetně vzdělávání pracovníků. V tomto období narůstá rozsah agendy probační služby i díky tomu, že soudy začínají ukládat nové formy dohledu u nových alternativních trestů nespojených s výkonem odnětí svobody. Jedním z těchto trestů je především trest obecně prospěšných prací.⁴

2.2 Historie probace v USA

Probace ve Spojených státech začíná roku 1841 novátorským přístupem bostonského obuvníka Johna Augusta, pobožného muže, jenž měl zkušenosti s opilci, a který jako první zaplatil kauci za muže obviněného z opilství u bostonského soudu. Když muže přiváděli k soudu, zeptal se pan Augustus soudu, zda by mohl na 3 týdny odložit odsouzení a vydat muže do jeho poručenství. Během tohoto období byl s obviněným v kontaktu, nabídl mu zázemí a pomoc pro řádný život na svobodě.⁵ Na konci tohoto malého probačního období pachatel přesvědčil soudce o jeho nápravě a byla mu uložena malá pokuta společně s uhrazením soudních nákladů. Takto se zrodil koncept probace, který znají v USA dodnes.⁶

³ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 226

⁴ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 20

⁵ Inciardi, J. A. Trestní spravedlnost. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1994, s. 669

⁶ Petersilia, J. Probation in the United States. Chicago: The University of Chicago Press, 1997. s. 155

Z počátku se Augustus setkal s opovržením donucujících orgánů, které chtěli pachatele potrestat a ne jim pomoci. Augustus však vytrval a soudy časem přijaly myšlenku, že ne všechny pachatele je třeba uvěznit. Během následujících 15 let zaplatil kauci za více než 1800 osob u bostonských soudů a ochránil tak tyto jedince před čekáním na soud ve vazbě. Augustus si údajně vybíral své kandidáty opatrně a nabízel pomoc především těm, kteří se dopustili přestupku proti zákonu poprvé a jejichž srdce zatím nebyla „zkažena“. Ve své autobiografii Augustus tvrdil, že pouze jeden z 1100, za které zaplatil kauci, byl nakonec odsouzen k trestu odnětí svobody, ale že všichni ostatní byli s pomocí schopni žít slušný život. Povzbuzen Augustovým příkladem se americký stát Massachusetts rychle posouvá do popředí probačního vývoje, roku 1869 zavádí zkušební projekt služby pro děti a roku 1878 byl prvním státem USA, který oficiálně přijal probační zákon pro děti. Přijmout zákon o probaci pro dospělé však bylo mnohem těžší a teprve za více než 20 let ho jako první přijal stát New York roku 1901. Do roku 1956 přijaly všechny státy USA probační zákony pro děti a dospělé. Přínosem Johna Augusta je především to, že přišel s modelem probace, který znají v USA v určité míře dodnes a s jehož prvky se setkáváme i v kontinentálním právním systému. Prakticky veškeré základy probace koncipoval on. Byl to on, kdo jako první použil pojmu probace, což je odvozenina z latinského probatio – zkouška, zpráva pro soud nebo podmíněčný dohled. Prvními probačními úředníky byli dle Augustova vzoru dobrovolníci, kteří byli bráni z katolických, protestantských nebo židovských kruhů. Tak jak se celý systém postupně rozšiřoval, byli tito dobrovolníci převáděni na placené pozice. Noví úředníci byli najímáni především z vysloužilých šerifů a policistů, kteří pracovali přímo pro soudce.⁷

2.3 Historie probace v kontinentální Evropě

Vývoj v kontinentální Evropě má dvě specifika. Za prvé se po ní prvky probace šířily ze zemí severní Evropy směrem na jih. Stejně jako v Anglii a USA se probací zabývaly především soukromé organizace, hlavně církve, ale například v Norsku byla vytvořena zvláštní komise, jejímž přínosem bylo založení soukromých organizací působících v oblasti probace již kolem poloviny 19. století. Ze zemí

⁷ Petersilia, J. Probation in the United States. Chicago: The University of Chicago Press, 1997. s. 156

Skandinávie se probace šíří směrem na jih do Nizozemí, kde je první organizace zaměřená na probační služby datována od roku 1823 a do Švýcarska, kde pomáhá propuštěným vězňům křesťanská charita.⁸ Postupně se zkušenosti s probací dostávají především do západní Evropy. Druhým specifikem je to, že v Evropě se zpočátku pracuje až s odsouzenými pachateli, což se změnilo až společně s prvními přijatými zákony o probaci, které koncem 19. století přijaly Belgie a Francie. V těchto zákonech šlo o podmíněné odložení výkonu trestu vězení s dohledem, který vykonávaly „kluby“ a „společnosti“ s křesťanským charitativním původem.⁹ Rozdíl mezi anglo-americkou probací a typem podmíněného odsouzení byl v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem, který prováděl zvláštní orgán, zatímco u podmíněného odsouzení tento dozor chyběl s výjimkou zmíněné Belgie a Francie.¹⁰

Podobně jako v Anglii nebo USA bylo zřejmé, že probační praxe má svá specifika a proto začaly od počátku 20. století vznikat z iniciativy jednotlivých států profesionální probační služby. Tento trend umožnil vzniku prvních alternativních trestů a opatření – ze začátku šlo o různé druhy podmíněného odsouzení s různými formami zkušebního – probačního období. Tento trend se však netýkal zemí tzv. východního bloku, kde docházelo spíše ke zdeformování užitečného institutu probačního dohledu, který byl například u nás (ochranný dohled) používán proti odpůrcům komunistického režimu.¹¹

Období od začátku devadesátých let 20. století až po současnost můžeme nazývat obdobím manažerů, kteří se vyvinuli ze státních probačních úředníků. *„Manažer ve smyslu řízení případové práce i manažera v přístupu ke klientům, tzn. je odborně flexibilní, vybírá vhodný postup pro daný případ za efektivního využití dalších dostupných zdrojů, např. externích probačních programů pro pachatele, s vhodným využitím dalších subjektů – poskytovatelů ze soukromé sféry včetně zapojování rodiny a širší komunity do řešení trestné činnosti“*.¹²

⁸ Derks, J., Kalmthout, A. Probace v Evropě. Praha: IKSP, 2002, s. 11

⁹ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: IKSP, 2000, s. 8.

¹⁰ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 226

¹¹ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 20

¹² Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 21

Za posledních 50 let prošla probace těmito stručně vymezenými vývojovými epochami:

- 50. léta se velice vyznačovala snahami o humanizaci vězeňských trestů¹³ a mezi prvními pokusy o uplatnění alternativních trestů byly především instituty podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění. Služby se zaměřovaly na samotného pachatele, případně jeho nejbližší okolí. Vedle tradičních prvků pomoci se uplatňovaly také prvky kontroly a dohledu.
- V průběhu 60. a 70. let docházelo především k prosazování různých terapeutických, sociálních a výchovných opatření, jež byla uplatňována formou institucionální péče. Toto období bylo charakterizováno heslem „zacházení namísto trestání“.
- Ke konci 70. a počátkem 80. let se hledaly nové alternativní postupy pro řešení trestné činnosti zohledňující sociální prostředí, v němž pachatel žije.
- Během 80. let se zaváděly nové alternativy k trestu odnětí svobody a byly zaváděny instituty odklonů v trestním řízení, probační aktivity směřovaly i k dalším fázím trestního řízení, např. nahrazením vazby.
- V 90. letech zesiluje tendence zapojit do procesu také oběť trestného činu jako jednu z účastnických stran a pozornost se zaměřuje také na místo, kde byl čin spáchán

V současné době se rozvíjí další spolupráce probační a mediační služby s různými veřejně prospěšnými organizacemi a zásadním zlomem je především to, že na trestný čin je nahlíženo jako na konflikt mezi pachatelem, obětí a společností.¹⁴

2.4 Historie probace a alternativ k potrestání na území České republiky

Na území naší republiky se prvky probace a alternativ k potrestání objevují se vznikem Československa počátkem dvacátých let 20. stol. V tomto období byla přijata řada zákonů týkajících se jak dospělých, tak i mladistvých. Zásadní změny

¹³ Nikoli v tehdejší východní bloku.

¹⁴ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 23

však přišly až s pádem železné opony v roce 1989 a letech následujících. Historii probace a její uplatnění při alternativních trestech tedy můžeme rozdělit na dvě období. Období před rokem 1989 a období po roce 1989.

2.4.1 Období před rokem 1989

Již za první republiky bylo naše trestní právo hmotné obohaceno o trest podmíněného odsouzení a podmíněčné propuštění. Tyto instituty byly zavedeny zákonem č. 562/1919 Sb.z. a n. o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění. Podle tohoto zákona bylo možné podmíněně odložit nejen trest odnětí svobody, ale i trest peněžítý, a pokud se odsouzený osvědčil, hledělo se na něho, jako by nebyl odsouzen. Dle uvedeného zákona mohl soud o podmíněném odsouzení rozhodnout:

- a) uložil-li trest odnětí svobody nepřesahující dobu jednoho roku,
- b) nebyl-li pachatel již dříve odsouzen pro zločin na dobu delší tří měsíců nebo vůbec pro čin spáchaný z pohnutky nízké a nečestné (šlo zejména o činy majetkové, jako delikty spáchané ze ziskuchtivosti)
- c) má-li soud z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede řádný život a že tudíž výkonu trestu není zapotřebí.

U některých trestných činů však nebylo možné podmíněné odsouzení u osob starších osmnácti let (např. zločiny podle zákona o válečné lichvě č. 568/1919 Sb.z. a n., zločiny podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.z. a n. a další). Při podmíněném odsouzení byla soudem současně stanovena zkušební doba na jeden až tři roky.¹⁵

Podmíněné odsouzení bylo možno spojit s ochranným dozorem, který vykonával okresní soud, v jehož obvodu se podmíněně odsouzený zdržoval. Vlastní výkon dozoru vykonával pověřený důvěrník – ochranný dozorce. Odsouzenému mohla být uložena omezení, která se týkala místa pobytu a způsobu života, kterým se byl odsouzený povinen podrobit ve zkušební době. Podmíněně odsouzený měl dále podle svých sil nahradit škodu, kterou způsobil a aby dal zadostiučinění. Toto

¹⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: IKSP, 2000, s. 21

zadostiučinění mohlo spočívat v tom, že soud odsouzenému nařídil věnovat určitou peněžní částku na dobročinné účely.¹⁶

§ 6 citovaného zákona také uváděl, v kterých případech se odsouzený neosvědčil (např. oddal-li se odsouzený ve zkušební době nezřízenému pití nebo hráčství, zahálčivému nebo nemravnému životu nebo odpírá-li bez důvodu nahradit škodu).

Podmíněně propuštěn mohl být ten, kdo si odpykal z trestu odnětí svobody delšího jednoho roku alespoň dvě třetiny trestu, nejméně však rok, a kdo byl odsouzen na doživotí, nejméně patnáct let. O podmíněném propuštění rozhodoval sborový soud, jehož členy navrhoval Vrchní soud. Pokud soud rozhodl zamítavě, mohl odsouzený proti usnesení podat stížnost u ministerstva spravedlnosti. Podmíněně propuštěnému mohl být opět uložen ochranný dozor, ale také mu mohla být uložena omezení.¹⁷ § 6 se na podmíněčné propuštění také použije s určitými obměnami.

Dalším zákonem, který se zabýval podmíněným odsouzením byl zákon č. 48/1931 Sb.z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, který v § 7 stanovil, že o podmíněném odsouzení mladistvých platí zákon č. 562/1919 Sb.z. a n., s těmito úchyly:

1. *„ Podmíněné odsouzení bylo možno vyslovit, i když byl uložen trest delší než jeden rok, ne však delší než tři roky.*
2. *Podmíněné odsouzení bylo možno vyslovit i dodatečně, když výkon trestu již započal.*
3. *Předcházející i opětovné potrestání není na překážku.*
4. *Nebyla-li zároveň nařízena ochranná výchova, musel být dán mladistvý pod ochranný dozor. Od tohoto opatření bylo možno upustit, šlo-li o čin nepatrného významu a bylo-li o náležitý dozor jinak postaráno.*
5. *I když e mladistvý neosvědčil, mohl soud vyslovit, že podmíněný odklad výkonu trestu zůstává v platnosti. Mohl přitom prodloužit*

¹⁶ zák. č. 562/1919 Sb.z. § 1-9

¹⁷ zák. č. 562/1919 Sb.z. § 10-16

zkušební lhůtu, ne však více než o dvě léta, mohl také nařídit ochranný dozor nebo ochrannou výchovu, pokud se tak již nestalo‘‘.¹⁸

Ochranný dozor u mladistvých upravoval § 11 zák. č. 48/1931 Sb.z a n. Soud dal mladistvého pod ochranný dozor, uznal-li, že prospěch mladistvého vyžaduje, aby se dohlíželo na jeho řádnou výchovu v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije. Může mu také uložit omezení. Ochranný dozor trval, pokud to vyžadoval jeho účel, nejdéle však do dvacátého prvního roku. Pokud by se ochranný dozor ukázal být nedostatečný, mohl být přeměněn na ochrannou výchovu, která byla vykonávána ve veřejných ústavech. Ochranný dozor i ochrannou výchovu vykonával příslušný poručenský soud. Soudy využívaly pomocná zařízení nebo ochranné dozorce, které za tím účelem zřizovaly.¹⁹

Za první republiky již nebyly přijaty žádné jiné zákony, které by se týkaly alternativ k potrestání. Po válce byl v rámci tzv. právnícké dvouletky přijat trestní zákon č. 86 z roku 1950, s jehož účinností pozbyly účinnosti zákony č. 562/1919 a č. 48/1931. Zákon č. 86/1950 Sb. již nepamatoval na podmíněné propuštění z výkonu trestu a upravoval pouze podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody a obsahoval také samostatný oddíl o trestání mladistvých. Podmíněný odklad byl však u některých skutkových podstat trestných činů vyloučen (například trestný čin sdružování proti republice nebo trestný čin pobuřování proti republice). Upuštění od potrestání připouštěl až do přijetí novely z roku 1956 tento zákon pouze u mladistvých. Tento zákon vznikl především pro potřebu tehdejšího režimu po vzoru Sovětského svazu a byl nahrazen zákonem č. 140/1961 Sb.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., který pozbyl účinnosti počínaje rokem 2010 nově upravoval podmínky upuštění od potrestání u dospělých i mladistvých pachatelů a rozšířil možnosti jeho využití. Až díky novele z roku 1997 bylo možno u podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody a u upuštění od potrestání aplikovat probační dohled. Do té doby znal český právní řád jiný institut, a to ochranný dohled zřízený zákonem č. 44/1973 Sb. o ochranném dohledu, který rozšiřoval systém ochranných opatření.²⁰

¹⁸ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: IKSP, 2000, s. 22

¹⁹ zák. č. 48/1938 Sb.z. § 11 a § 63

²⁰ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: IKSP, 2000, s. 25

Zákon o ochranném dohledu v § 4 uváděl, že:

1. soud musel uložit ochranný dohled pachateli, kterého odsuzoval jako zvlášť nebezpečného recidivistu²¹ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody
2. soud mohl uložit ochranný dohled též pachateli, kterého odsuzoval za úmyslný trestný čin nebo úmyslný přečin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.²²

*„Osoba, které byl uložen ochranný dohled, měla povinnost oznamovat orgánu vykonávajícímu ochranný dohled údaje o způsobu a zdrojích své obživy, tyto údaje prokazovat, osobně se hlásit tomuto orgánu ve stanovených lhůtách, umožnit vstup orgánu Veřejné bezpečnosti do svého bytu a oznamovat vzdálení z místa pobytu. Tyto povinnosti a omezení se uplatňovala u každé osoby, která měl ochranný dohled uložen. Vedle nich mohl soud uložit i jiná omezení a povinnosti, o nichž se domníval, že by mohly přispět k nápravě odsouzeného. Ochranný dohled se ukládal na dobu jednoho až tří roků a vykonávaly jej orgány Veřejné bezpečnosti, v jejichž obvodu měl odsouzený místo pobytu. Ochranný dohled se začínal zpravidla vykonávat po skončení výkonu trestu odnětí svobody“.*²³

Toto období však nebylo omezeno pouze na legislativní proces, ale začaly vznikat i výzkumy týkající se především kriminologie a penologie. V roce 1968 vzniklo v souvislosti s tzv. Pražským jarem a postupným uvolňováním politických poměrů středisko postpenitenciární péče, které pracovalo v rámci projektu Výzkum faktorů recidivy. Jeho cílem bylo ověřit v podmínkách velkého města účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu. Díky tomuto projektu se v naší republice uplatňují nové profese sociálních kurátorů, kteří se postupně rozšiřovali i do dalších měst. Práce těchto kurátorů se však orientovala především na recidivisty a z dnešního pohledu byl systém založen v podstatě od konce. V tomto období se u nás sociální práce začíná orientovat i na delikventní mládež a vznikají místa tzv. kurátorů pro mládež při tehdejších okresních národních výborech. Rovněž v rámci vězeňství byla zřizována

²¹ Za zvlášť nebezpečného recidivistu označoval trestní zákon č. 140/1961 Sb. pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný úmyslný trestný čin, ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin potrestán, nebo soustavně páchá úmyslné trestné činy téže povahy ač již byl pro takové trestné činy vícekrát potrestán.

²² § 4 zák. č. 44/1973 Sb. o ochranném dohledu

²³ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: IKSP, 2000, s. 25

místa sociálních pracovníků, kteří se snažili o udržení kontaktu mezi odsouzenými a jejich rodinami a připravovat podmínky pro jejich případné propuštění z vězení. Celý tento proces započatý roku 1968 byl přerušen událostmi srpna 1968 a s nástupem normalizace byl v průběhu roku 1971 úplně zastaven.²⁴

2.4.2 Období po roce 1989

Po roce 1989 se silně projevilo dlouhotrvající období, ve kterém nedocházelo k výraznějším změnám v trestní politice státu. Přesto se v tomto období začínají objevovat projekty, které přispěly k budování základů probace a mediace. Šlo především o experiment Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež, který byl zahájen v roce 1991 odborníky z Ústavu státu a práva ČSAV. Autoři tohoto projektu se inspirovali zkušenostmi pracovníků západních zemí, zejména Rakouska. Díky tomuto projektu byla u nás prvně využita myšlenka tzv. restorativní justice, kdy byli pachatel a poškozený aktivně zapojeni od odstraňování následků trestné činnosti. Poprvé byly uplatněny prvky mediace mezi poškozeným a obviněným jako metody řešení sporu za přispění třetí osoby – mediátora. V souvislosti s tímto experimentem se u nás rozšiřovala i trestní legislativa, především zavedení tzv. odklonů v trestním řízení.²⁵

První odklon se do českého právního řádu dostal novelou trestního řádu z roku 1993. Šlo o podmíněné zastavení trestního stíhání a na svou dobu šlo o velice revoluční institut. Netrvalo dlouho a roku 1995 byly přijaty další novely trestního řádu a trestního zákona, které s sebou přinesly institut narovnání a trest obecně prospěšných prací. Změny po roce 1989, ale nepřinesly jen nové trendy v trestním řízení nebo alternativy k potrestání. Postupně se začíná rodit myšlenka zřízení samostatné probační služby a roku 1996 jsou u každého okresního soudu v zemi zřízena speciální místa obsazovaná stávajícími úředníky soudu, která sloužila k zajištění administrativně-technického výkonu trestu obecně prospěšných prací a formální kontroly chování obviněných v institutech spojených s uložením zkušební doby. Tito pracovníci se také podíleli na koncepčních materiálech, které byly

²⁴ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 10

²⁵ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 11

podkladem pro budoucí zákon o Probační a mediační službě. Novelami TrZ č. 253/1997 Sb. a č. 265/2001 Sb. byl zaveden jeden z nejvýznamnějších institutů z alternativ k potrestání pachatele. Šlo o podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle §26, §26a a § 26b Trestního zákona. Přestože výsledky těchto pracovníků záhy ukázaly, že využívání alternativ k potrestání je v některých případech vhodné, byl tento stav dlouhodobě neudržitelný. Pracovníci naráželi na řadu omezení, mezi něž patřil nedostatek prostoru pro probační a mediační aktivity, absence kvalifikačních požadavků na výkon této funkce z řad odborné veřejnosti, především soudců a státních zástupců. Bylo tedy třeba vytvořit novou organizační strukturu, která by se zabývala probací a mediací na odborné úrovni se speciálně vyškoleným personálem. V roce 1999 byl tehdejším ministrem spravedlnosti předložen návrh další etapy reformy justice, která zahrnovala zásadní změny trestního řízení a také nový zákon o Probační a mediační službě. Návrh tohoto zákona byl v roce 2000 schválen Parlamentem ČR a účinnosti nabyl k 1.1. 2001.²⁶

Přijetí zákona 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě však neznamenal konec reformních kroků týkajících se českého trestního práva a s tím souvisejících alternativ k potrestání. Roku 2003 byl přijat zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který představuje samostatnou a ucelenou úpravu trestního hmotného a procesního práva pro mladistvé se subsidiárním působením trestního zákoníku. Roku 2009 byl přijat nový trestní zákoník, který oddělil trestní právo hmotné od předlistopadové ideologie a mimo jiné pozměnil již existující alternativní tresty. Zavedl také dva úplně nové, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Jako nešťastné však můžeme považovat to, že se zákonodárce odchýlil od zásady, že trestní právo procesní je nerozlučně spjato s trestním právem hmotným, které uvádí v život a nová právní úprava představuje pouze poloviční rekodifikaci trestního práva jako celku. Přestože se trestní řád musel novému trestnímu zákoníku

²⁶ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 13

přizpůsobit, zůstává ve své původní podobě. V současné době je zřízena pracovní skupina pracující na novém trestním řádu.²⁷

²⁷ Jelínek, J. K pojmu trestného činu v novém trestním zákoníku, 20 s. In: J. Jelínek, J. O novém trestním zákoníku, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009.

3. Pojmové vymezení probace

Vymezení probace úzce souvisí s vymezením pojmu restorativní justice, o které se zmiňuji již na samotném začátku této práce, i v části týkající se historie. Úzce souvisí i s pojmem mediace, proto je třeba vymezit oba tyto pojmy.

3.1 Institut restorativní justice

Viktimologické výzkumy vyvrátily nepravdivé mýty o tom, že oběť zločinu se chce především pomstít pachateli za utrpěné příkoří. Výsledky těchto výzkumů ukázaly, že naprostá většina obětí má zájem na tom, aby se jim dostalo co nejdříve, nejlépe neformální cestou, morálního i materiálního zadostiučinění. Ke konci 20. století, v souvislosti s těmito změnami na nahlížení vztahu mezi pachatelem a obětí trestného činu, vzniká hnutí známé pod názvem restorativní (obnovující) justice²⁸. „*Snahy o vytvoření restorativní justice vycházejí z názoru, že tradiční trestní politika vyčerpala své možnosti a není schopna zabránit růstu kriminality ani řešit narůstající problémy trestní justice, jako jsou enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj.*“²⁹ Poprvé se s prvky restorativní justice setkáváme již v 70. letech v USA a ve Velké Británii. Toto hnutí vychází z myšlenky, že trestný čin je především konfliktem mezi konkrétními jedinci a nikoli mezi pachatelem a státem. Od pachatele se očekává, že převezme odpovědnost za škodu, ke které došlo v souvislosti s jeho trestným jednáním, ale i od oběti se očekává řada vstřícných aktivit a kroků přispívajících k objasnění příčin deliktu.³⁰

3.1.1 Principy, na nichž je restorativní justice založena

Restorativní justice je založena na těchto základních principech:³¹

1. Zločin má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti.

²⁸ Restorativní justice pochází z angl. slova restore: obnovit, navrátit do původního stavu.

²⁹ Karabec, Z. a kol. Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s. 8

³⁰ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 180

³¹ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 12

2. Škodu způsobenou oběti je třeba chápat jako újmu materiální, fyzickou, psychickou, ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.
3. Reakce na zločin ze strany pachatele má přispět k odstranění této škody a hrozby.
4. Hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin má být vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti a ne tedy potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení.
5. Ukládání přísnějších trestů je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů.
6. Pachatel se má aktivně podílet na odstranění škodlivých následků trestného činu. Jestliže se pachatel nehodlá podílet na tomto odstranění následků, je k tomu donucen soudem.
7. Orgány činné v trestním řízení se mají v systému restorativní justice angažovat pouze tehdy, jestliže čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli nebo jestliže spáchaný trestný čin je takového druhu, že klasický trestní proces je nezbytný.
8. Oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.

Na těchto principech je restorativní justice postavena. Snahou je, aby se uvedené zásady promítly pokud možno co nejvíce do konkrétní praxe.

Zakladatel restorativní justice Howard Zehr, který je nazýván otcem restorativní justice vymezuje základní tři pilíře restorativní justice, ze kterých pak vyvozuje i pojem restorativní justice. Jde o:

1. Restorativní justice se zaměřuje na újmy způsobené trestným činem.
2. Trestný čin a způsobená újma vede k závazkům a povinnostem.
3. Restorativní justice podporuje angažovanost a účast.

Mezi odborníky panuje všeobecná shoda nad základními znaky, poněkud složitější je dojít ke shodnému závěru, co tyto znaky konkrétně znamenají. Jako jedno z možných vyústění těchto znaků v definici je chápání restorativní justice jako *„procesu, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a*

*obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky“.*³²

3.2 Pojem probace

Institut probace představuje v současné době jeden ze základních prvků alternativního sankcionování a restorativní justice.³³ Samotné slovo probace má svůj původ v latinském slově *probare*, které znamená zkoušet, ověřovat, přičemž zkoušený má možnost prokázat, že se bude chovat pro společnost přijatelným způsobem. Je však nutné rozlišovat probaci z pohledu angloamerického a kontinentálního právního systému. Podle Inciardiho je „*třeba mít na paměti, že probace je trest. Asociace amerických právníků definuje probaci jako trest vykonávaný na svobodě, který ukládá podmínky a zachovává soudu právo měnit podmínky trestu nebo stanovit nový trest, jestliže pachatel poruší podmínky*“.³⁴ V kontinentálním právním systému lze probaci charakterizovat jako institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu, který provádí specializovaný probační úředník. Rozumí se jí specifická alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, vykonávanému ve vězení, spočívající v podmíněném odložení výroku trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu a v podmíněném propuštění z výkonu takového trestu, a to na určitou zkušební dobu.³⁵

Základní vymezení pojmu probace v českém právním řádu je uvedeno v § 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky³⁶ (dále jen zákona o PMS). Probačí se tedy dle § 2 odst. 1 zákona o PMS rozumí „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody,*

³² Zehr, H. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 27

³³ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 146

³⁴ Inciardí, J.A. Terstní spravedlnost. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1994. s. 669

³⁵ Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V. a kol. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 65, 2001. 226 s.

³⁶ Ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

*včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“.*³⁷ Tato definice probace se skládá ze dvou částí. První část obsahuje prvek kontroly a druhá část obsahuje prvek pomoci pachateli.³⁸

Probace může být chápána jak v užším, tak v širším slova smyslu. V užším neboli právním slova smyslu se jedná především o specifický typ soudního opatření, které spočívá v podmíněném odložení trestu, dále v osobní péči a dohledu, jenž je ukládán soudem tomu, kdo byl uznán vinným ze spáchání trestného činu. S tímto dohledem je často spojován i osobní závazek obžalovaného dodržovat podmínky soudem mu uložené. Probaci v širším smyslu se rozumí celý systém služeb a funkcí zajišťovaných probační službou.³⁹ Definice obsažená v ustanovení § 2 odst. 1 zák. o PMS plně neodpovídá teoretickému dělení probace na probaci v užším a širším smyslu. Oproti užšímu pojetí se tato definice zmiňuje navíc i o takových činnostech, jako je obecně kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody či sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Na druhou stranu pak tato definice neuvádí některé další činnosti Probační a mediační služby, které jsou však uvedeny v § 4 zákona o PMS, jako je např. obstarávání podkladů k osobě obviněného či vykonávání dohledu nad obviněným při nahrazení vazby, což jsou činnosti, které spadají do probace chápané v širším slova smyslu.⁴⁰

Pokud hovoříme o probačním dohledu, chápeme jej v nejširším smyslu tohoto slova a nelze ho redukovat na pouhý dozor nad odsouzeným z hlediska dodržování podmínek stanovených soudem. O tom svědčí i fakt, že do probačního dohledu je zahrnováno též mnoho dalších opatření, jako je pomoc při opatření vhodného zaměstnání, nabídka různých odvykacích a rehabilitačních programů. Práce probačního úředníka spadá již do přípravného řízení, kdy například podává zprávu soudu, zda je určitý druh alternativního trestu v daném případě vhodný. Velice důležitým je však i období po uložení alternativního trestu s dohledem, neboť při

³⁷ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

³⁸ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. 352 s.

³⁹ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 22 s.

⁴⁰ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. 354 s.

probaci jde také o právní důsledky spojené s plněním probačních povinností i omezení a vůbec s chováním odsouzeného během zkušební doby. Probační úředník podává zprávu soudu o chování odsouzeného během zkušební doby a ten poté rozhodne, zda se odsouzený osvědčil, či ne.⁴¹

Shora uvedené rysy probace lze vymežit takto:

1. *„ závislost na výroku o vině, který by měl být vždy vysloven, jestliže má být pachateli uložena probace*
2. *Odklad definitivního rozhodnutí o trestu (zpravidla trestu odnětí svobody), a to buď ve formě přímo odkladu výroku o trestu (tak je tomu u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem), nebo odkladu výkonu tohoto trestu na stanovenou zkušební dobu (v našich podmínkách odpovídá této alternativě podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem)*
3. *konstruktivní péče (pomoc) a dohled probačního úředníka směřující k převýchově pachatele a k jeho řádnému životu v budoucnu*
4. *při porušení podmínek probace nastupuje uložení trestu nebo jeho výkon“.*

Mezi základní přednosti probace patří:

1. Pachatel je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody. Nepřijde do styku s vězeňským prostředím, ve kterém by se mohl i lépe vyškolit pro zločinnou dráhu a nestane se zahořklým či nepřátelským vůči společnosti.
2. Pachatel není vytržen ze společnosti, nedojde ke zpretrhání vazeb s rodinou a širším prostředím. Pachatel také může živit sebe i svou rodinu a lépe uhradit škodu, kterou způsobil.
3. Pachateli se v jeho úsilí o docílení nápravy dostává účinné pomoci v podobě dohledu probačního pracovníka.⁴²

Díky těmto přednostem se v probaci spatřuje humánnější přístup k odsouzeným, než jak je tomu u klasických trestů spojených s odnětím svobody, protože nejsou úplně zpretrhány sociální vazby odsouzeného a odsouzený je také

⁴¹ Púry, F., Šámal, P. Nad jedním rozhodnutím o probaci. Trestní právo 1997, č. 7-8, s. 4-5

⁴² Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. 302 s.

méně psychicky traumatizován. Trest vykonávaný na svobodě také nevytrhává pachatele z každodenní reality a ten se tak dál musí starat o svůj život, chodí do práce, stará se o rodinu a může splácet případnou vzniklou škodu, což je výhodné jak pro poškozeného, pro samotného pachatele a v neposlední řadě také pro společnost.⁴³

Mezi nevýhody probace se počítají především liberalizace přístupu k delikventům a nedostatečná ochrana společnosti před dalším pácháním trestné činnosti ze strany osob, jimž byla uložena. Z uvedeného však vyplývá, že uvedené námitky spíše poukazují na nesprávnou aplikaci probace v praxi než proti institutu probace jako takové.⁴⁴ Příkladem může být nedostatečná kontrola výkonu trestu domácího vězení probačními úředníky při absenci elektronického monitoringu.

3.2.1 Probační instituty podle českého práva

Ze základních rysů probace tak, jak je vymezili autoři Sotolář, Púry, Šámal viz. citace č. 38 můžeme dle současné úpravy vyjmenovat tyto případy, které v sobě nesou prvky probace.

1. Nad dospělými pachateli je možné vyslovit dohled v rámci následujících institutů:

- podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 tr. zák.),
- podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 a násl. tr. zák.) a ponechání „prostého“ podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody v platnosti za současného uložení dohledu (§ 83 odst. 1 písm. a) tr. zák.)
- uložení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací, při výjimečném ponechání tohoto trestu v platnosti (§ 65 odst. 4 písm. a) tr. zá.)
- podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem tzv. parole dle § 88 a 89 tr. zák. a uložení dohledu při ukončení ochranného léčení dle § 99 odst. 6 tr. zák. nemůžeme chápat jako probaci, protože nesplňují charakteristické znaky probace.

⁴³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. 587 s.

⁴⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. 587 s.

2. Specifické kategorii dospělých pachatelů, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých, je možné uložit výchovné opatření v podobě dohledu probačního úředníka dle § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže v těchto případech:

- po dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací (§ 63 odst. 3 tr. zák.)
- po dobu výkonu trestu domácího vězení (§ 60 odst. 5 tr. zák.)

3. Mladistvé pachatele lze podrobit dohledu probačního úředníka v těchto případech:

- po zkušební dobu podmíněného upuštění od uložení trestního opatření (§ 14 zák. o soudnictví ve věcech mládeže)
- po zkušební dobu podmíněného odsouzení s dohledem (§ 33 zák. o soudnictví ve věcech mládeže)
- po dobu výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací (§ 26 odst. 1 zák. o soudnictví ve věcech mládeže)
- po dobu výkonu trestního opatření domácího vězení (§ 24 písm. g) zák. o soudnictví ve věcech mládeže, § 60 a § 61 tr. zák.)

Dohled lze u mladistvých uložit i u jiných institutů, např. po zkušební dobu podmíněného zastavení trestního stíhání. O probaci však nejde z důvodu absence některých znaků charakteristických pro probaci. Také náhrada vazby dohledem probačního úředníka, který je obviněnému ukládán v průběhu trestního řízení dle § 73 odst. 2 písm. c) tr. řádu jako náhrada za vazbu nespadá mezi probační instituty.⁴⁵

3.3 Pojem mediace

Mediace má původ v latinském slově „medius, median“ – střed, prostřední.⁴⁶ Zákon o PMS definuje mediaci jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného*“.⁴⁷ Mediace jako jedna z forem činnosti Probační a mediační služby je neformálním procesem urovnání konfliktů spojených s trestným činem a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí

⁴⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 175

⁴⁶ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1 B2

⁴⁷ § 2 odst. 2 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

usměrňovaných třetí osobou, tzv. mediátorem. Cílem mediace je především nalezení řešení se souhlasem obou stran, které je akceptovatelné jak pro obviněného, tak pro poškozeného.⁴⁸ Mediace se týká hlavně odklonů v trestním řízení, tj. především podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, ale lze ji využít i např. v adhezním řízení při řešení otázky náhrady škody.⁴⁹

3.4 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba České republiky je organizační složkou státu, není právnickou osobou, jedná jménem státu v rozsahu své působnosti a je účetní jednotkou.

Probační a mediační služby plní úkony probace a mediace v souladu se zákonem o PMS č. 257/2000 Sb., zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a plní další úkoly v trestním řízení a vykovává oprávnění vymezená v trestním zákoníku a jiných zákonech.

Její sídlem je hlavní město Praha.

Ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci je ministerstvo spravedlnosti.

V jejím čele stojí ředitel, oprávněný jednat jejím jménem ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek. Ředitele odvolává ministr spravedlnosti.⁵⁰

3.4.1 Organizační struktura Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba ČR se po organizační stránce dělí na:

- a) ředitelství se sídlem v Praze
- b) regiony, které jsou tvořeny středisky v obchodech působnosti jednotlivých krajských soudů
- c) střediska působící v sídlech okresních soudů

Ředitelství se skládá ze sekretariátu ředitele, kanceláře ředitele, jejíž součástí jsou příslušná oddělení a sekce pro technické a projektové činnosti, jejíž součástí jsou rovněž příslušná oddělení. V čele kanceláře a sekce stojí vedoucí přímo podléhající

⁴⁸ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 28

⁴⁹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 354

⁵⁰ Čl. 2 Organizačního řádu Probační a mediační služby

řediteli PMS. Ředitelství dále tvoří samostatné oddělení interního auditu, úsek zástupce ředitele pro probaci a mediaci a úsek zástupce ředitele pro ekonomicko – správní záležitosti

Regiony se člení na:

- a) pracoviště regionálního vedoucího
- b) pracoviště zástupce regionálního vedoucího
- c) střediska

Středisko se člení na:

- a) pracoviště vedoucího střediska
- b) specializovaná odborná oddělení

Specializovaná odborná oddělení může zřídit ředitel PMS ČR na návrh vedoucího střediska, a to podle specifiky příslušné lokality a podmínek střediska. Může jít o zaměření na probaci, mediaci, mladistvé a nezletilé obviněné, trest domácího vězení aj.⁵¹

3.4.2 Základní činnost a odborná kvalifikace probačního úředníka

Úkoly Probační a mediační služby plní v rámci jejich středisek zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů Probační a mediační služby, kteří vykonávají jak probační tak i mediační činnosti. Zatímco úředníci řeší náročnější odborné úkoly v souvislosti s aplikací odklonů v trestním řízení, ukládáním a výkonem alternativních trestů k trestu odnětí svobody, tak asistenti provádějí a zabezpečují jednotlivé méně složité úkony probační a mediační činnosti podle pokynů úředníka, včetně administrativně technických prací.⁵²

Na každého asistenta jsou kladeny požadavky dosažení věku 21 let, bezúhonnosti, způsobilosti k právním úkonům a získání středoškolského vzdělání v oblasti společenskovědní.⁵³

⁵¹ Čl. 4 Organizačního řádu Probační a mediační služby

⁵² Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008. 3004 s. In: Příloha II Zákon o probační a mediační službě, 32 s.

⁵³ § 6 odst. 3 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Úředník probační a mediační služby musí splňovat tyto předpoklady:⁵⁴

1. bezúhonnost, která se bude prokazovat výpisem z rejstříku trestů⁵⁵
2. plná způsobilost k právním úkonům
3. magisterské vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední
4. odborná zkouška úředníka Probační a mediační služby

„Vysoké nároky na odbornou připravenost zaměstnanců Probační a mediační služby jsou odůvodněny specifickou povahou jejich činnosti a s ní spojenou potřebou interdisciplinárního přístupu k řešení problémů, jakož i skutečností, že výsledek jejich aktivit do značné míry závisí na jejich přirozené autoritě.

Předpokladem úspěšného výkonu funkce úředníka Probační a mediační služby jsou vedle již zmíněných skutečností také dobré komunikativní schopnosti a dovednosti, umění předcházet konfliktům a řešit konfliktní situace a základní znalosti právní problematiky. Zejména z tohoto hlediska je nezbytným, nikoli však postačujícím kvalifikačním předpokladem, úspěšné dosažení vysokoškolského vzdělání v oblasti společenskovední absolvováním magisterského studijního programu, např. v oblasti práva, filozofie, sociologie, pedagogiky, případně i dalších příbuzných oborech.

*Dalším nezbytným předpokladem je složení odborné zkoušky po absolvování základního kvalifikačního vzdělání. Podrobnosti ohledně rozsahu a obsahu kvalifikačního vzdělání a odborné zkoušky pro úředníky Probační a mediační služby stanoví statut probační a mediační služby“.*⁵⁶

Úředníci, případně i asistenti Probační a mediační služby se mohou zejména ve větších střediscích v sídlech více soudů specializovat buď na výkon probace, nebo na provádění mediace. K provádění probační a mediační činnosti jsou stanovena úředníkům probační a mediační služby oprávnění (např. dožádání o sdělení potřebných údajů⁵⁷ a povinnosti, které musí dodržovat. Především mají povinnost řídit se zákony a jinými právními předpisy. Jde v první řadě o trestní zákoník, trestní řád a zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ale i navazující předpisy jako například zákon o výkonu vazby a prováděcí vyhlášky. Probační úředník se také musí řídit

⁵⁴ § 6 odst. 2 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

⁵⁵ Srov. zák. č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů

⁵⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008. 3004 s. In: Příloha II Zákon o probační a mediační službě, 33 s.

⁵⁷ § 5 odst. 3 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce. V případě nedodržení těchto povinností a pokynů předsedy senátu a v přípravném řízení státního zástupce, zákona stanoví předsedovi senátu nebo samosoudci a v přípravném řízení státnímu zástupce oprávnění projednávanou trestní věc úředníkovi Probační a mediační služby odejmout.⁵⁸

Vzhledem k tomu, že práce probačního úředníka úzce souvisí se sociální prací, měli by tito úředníci vycházet ze zásad uvedených v Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky.⁵⁹

- Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv obsažených v mezinárodních dokumentech⁶⁰, Ústavě, Listině základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu.
- Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezování stejného práva druhých osob.
- Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- Sociální pracovník pomáhá všem skupinám obyvatelstva, jednotlivcům i komunitám, svými dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků
- Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

V případě selhání v některém z těchto okruhů může dojít k poškození zájmů klienta a zmaření samotné probační a mediační činnosti. Kromě těchto rizik je třeba počítat také s rizikem ze strany klienta v podobě jeho fyzického nebo verbálního agresivního chování. Proto je důležité zachovávat některá preventivní pravidla.

⁵⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008. 3004 s. In: Příloha II Zákon o probační a mediační službě, 37 s.

⁵⁹ http://www.pomocnouziops.cz/files/Etický_kodex_0.pdf (stav ke 4.3. 2012)

⁶⁰ Jde především o Všeobecnou deklaraci lidských práv, Chartu lidských práv Spojených národů a Úmluvu o právech dítěte.

V bezprostředním dosahu návštěvy by neměly být předměty, které by klient mohl použít jako zbraň, např. popelník, květináč. Také by měla být dodržována zásada, že probační pracovník by měl mít vždy zajištěnou cestu k ústupu z místnosti, ve které s klientem jedná.⁶¹

Samotnou činnost Probační a mediační služby vymezuje ustanovení § 4 zák. č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě jako vytváření předpokladů k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Ve vhodných případech vytváří Probační a mediační služba předpoklady pro projednání věci v některém ze zvláštních druhů řízení, pro uložení trestů nespojených s odnětím svobody a pro uhrazení vazby jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování, spolupracuje s jeho rodinou a dalšími osobami ze sociálního prostředí, ve kterém obviněný žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život, kterým zákonodárce myslí dodržování právního rádu a dalších základních norem občanské společnosti. Např. nedopouští se přestupků nebo nenarušuje občanské soužití v bydlišti nebo zaměstnání.⁶²

Probační a mediační činnost spočívá zejména.⁶³

- a) V obstarávání podkladů k osobě obviněného včetně jeho rodinného a sociálního zázemí. Jde o vypracování tzv. zprávy před rozhodnutím nebo také soudní pomoc, která není pevně spjata s trestním právem hmotným nebo procesním. Jde spíše o fakultativní součást trestního řízení, přestože můžeme přípravu zprávy před rozhodnutím označit jako zvlášť důležitou při ukládání některých trestů, především trestu obecně prospěšných prací, trestu domácího vězení a trestu peněžitého. Soud musí při ukládání trestů přihlídnout mj. i k možnostem nápravy a k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele.

⁶¹ Větrovec, V., a kol. Zákon o mediaci a probaci Komentář. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 98 s.

⁶² Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008. 3004 s. In: Příloha II Zákon o probační a mediační službě, 14 s.

⁶³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. 594 s.

Takovéto informace může v širokém rozsahu opatřovat Probační a mediační služba, čímž může výrazně ulehčit práci orgánům činným v trestním řízení. Vstup probačního úředníka do případu v co nejranějším stadiu trestního řízení je základním předpokladem pro to, aby zpráva před rozhodnutím byla skutečně přínosem při trestání pachatelů. Zpráva o osobě obviněného a jeho rodinném a sociálním zázemí by měla být orgánům činným v trestním řízení k dispozici ještě před zahájením hlavního líčení, a to především z těchto důvodů. Prvním souvisí s možností ukončení trestního stíhání formou odklonu ještě ve stadiu přípravného řízení a druhý důvod souvisí s možností vyřídit věc trestním příkazem. Jak již bylo naznačeno, soudní pomoc může být zvláště významná především v souvislosti s ukládáním některých trestů, především alternativních. Např. u trestu obecně prospěšných prací je třeba předem zjistit zdravotní způsobilost vykonávat určitou práci a u peněžitého trestu je nutné co nejpřesněji zjistit majetkové poměry obviněného.⁶⁴

Komplexní zpráva probačního úředníka poskytnutá orgánům činným v trestním řízení by měla obsahovat:

1. informace o dosavadním životě obviněného
2. údaje o rodinných poměrech obviněného
3. údaje o sociálních poměrech obviněného
4. údaje o majetkových poměrech obviněného
5. údaje o zdravotním stavu obviněného
6. případnou informaci o tom, zda a jakým způsobem se obviněný přičinil o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo zda a jak nahradil způsobenou škodu
7. souhrnné stanovisko probačního úředníka
8. údaje vztahující se k některým konkrétním trestům, tj. stanovisko obviněného k trestu obecně prospěšných prací, případně jeho písemný slib, popřípadě též stanovisko spolužijících osob k možnosti uložení trestu domácího vězení

Tyto informace může probační úředník získat především prostřednictvím osobního kontaktu s obviněným, který by v tomto směru měl s úředníkem Probační a

⁶⁴ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 354

mediační služby spolupracovat, neboť zpráva o jeho poměrech může být jedním z faktorů vedoucích k rozhodnutí soudu o uložení alternativního trestu či jiného opatření. Další informace lze získat vyžádáním zpráv od zaměstnavatele obviněného, od obecního úřadu, v jehož obvodě obviněný bydlí, atp.⁶⁵

- b) *„Ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody“.*⁶⁶ Přestože toto ustanovení hovoří pouze o dvou ze čtyř existujících odklonů a opomíjí odklony spočívající v podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání, tak i ve vztahu k těmto zbylým odklonům mohou probační úředníci vykonávat mediační činnost. Zmínka o vytváření podmínek pro tresty nespojené s odnětím svobody upozorňuje na to, že mediační činnost se nemusí omezovat jen na odklony v trestním řízení, ačkoli u nich je nejvýznamnější. Jako příklad lze uvést předsjednávání trestu obecně prospěšných prací nebo vytváření podmínek pro uložení trestu domácího vězení.⁶⁷
- c) Ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem. Jde o druh činnosti, která je označována jako tzv. včasná pomoc.
- d) Ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření. Z tohoto ustanovení je patrné, jak důležitou roli hraje Probační a mediační služba při aplikaci alternativních trestů, ale i jiných institutů. Např. podmíněné propuštění s dohledem nebo podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti.
- e) Ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

⁶⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 372

⁶⁶ § 4 odst. 2 písm. b) zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

⁶⁷ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 356

Kromě uvedených činností vyjmenovaných v § 4 odst. 2 zák. o PMS má probační a mediační služba také pomáhat při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám, které byly trestným činem dotčeny, a má se podílet na prevenci trestné činnosti ve smyslu § 4 odst. 3 a 5 zák. o PMS. Pomocí při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám, které byly trestným činem dotčeny se rozumí především „*poskytování informací pomáhat při uplatňování jejich nároku na náhradu škody, ale to je zahrnuto v činnosti mediačního charakteru, popř. úředník dohlíží na splnění povinnosti odsouzeného či obviněného nahradit způsobenou škodu v rámci kontroly nad výkonem jeho trestu či jiného opatření*“.⁶⁸ Probační a mediační služba nemá žádné zvláštní kompetence pro předcházení trestné činnosti, proto by se na první pohled mohlo zdát, že ustanovení citovaného zákona týkající se preventivního působení Probační a mediační služby má pouze proklamativní charakter. Není tomu tak. Nedílnou složkou probačního dohledu je také složka psychosociální pomoci pachateli, jeho motivace a odborné vedení např. při odstraňování škodlivých návyků a závislostí různého typu (drogová závislost, alkoholismus, gamblerství), vytváření pracovních návyků, utváření potřeby vzdělávat se a pěstovat pozitivní zájmy a sociální vztahy. To se týká zejména mladistvých a osob ve věku blízkém věku mladistvých, u kterých je reálná perspektiva odklonu od nastoupené kriminální kariéry, pokud je zde zejména již na počátku trestního řízení navázána spolupráce, např. v rámci zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální situaci mladistvého nebo v rámci stanoviska probačního úředníka k možnostem nahrazení vazby vhodnou alternativou. Včasný kontakt probačního úředníka s pachatelem poskytuje dobrou šanci motivovat ho k tomu, aby se v budoucnu již nedostal do konfliktu se zákonem, nepáchal trestné činy a nestal se recidivistou.⁶⁹

K tomu, aby mohla Probační a mediační služba efektivně působit, tak musí v rámci své činnosti spolupracovat se státními orgány a dalšími institucemi ve smyslu § 5 a §5a ve smyslu zákona o PMS. Probační a mediační služba postupuje, je-li to účelné, v součinnosti s orgány sociálního zabezpečení, školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi

⁶⁸ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 357

⁶⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 595

a dalšími institucemi sledujícími humanitární cíle a v případě potřeby tuto součinnost koordinuje z hlediska využití probace a mediace v trestním řízení.

V neposlední řadě závisí řádná činnost PMS na komunikaci a vzájemné důvěře mezi ní a orgány činnými v trestním řízení.

4. Trestněprávní úprava probačního dohledu u alternativních trestů v ČR

4.1 Trestněprávní aspekty dohledu

Trestněprávní úpravu dohledu nalezneme v několika pramenech trestního práva. V ustanoveních § 49 až 51 trestního zákoníku se nachází obecná úprava dohledu jako významného institutu souvisejícího s alternativními způsoby trestání méně závažné kriminality. Vymezují pojem a účel dohledu, jakož i povinnosti pachatele, kterému byl dohled uložen, a povinnosti a práva probačního úředníka vykonávajícího dohled. Uvedená ustanovení mají široký dosah, neboť na jejich přiměřené uplatnění odkazuje trestní zákoník u řady trestněprávních postupů a opatření, zejména pak v případě zajištění výkonu alternativních sankcí nebo po jeho podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Ze zákonné úpravy můžeme vyvodit, že jde o podmíněné upuštění od potrestání s dohledem⁷⁰, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem⁷¹, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody⁷² a ukončení ochranného léčení, jehož účelu nelze dosáhnout.⁷³ Výše zmíněná obecná ustanovení se však neuplatní při nahrazení vazby probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. c) tr. řádu a dohledu probačního úředníka podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže dle § 16 zák. mládeže.⁷⁴

Ustanovení § 49 odst. 1 tr. zák. definuje pojem dohledu, který se skládá ze tří hlavních částí:⁷⁵

- pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby

Tato část definice představuje základ vykonávaného dohledu, který by nemohl být úspěšně realizován bez osobního styku pachatele s probačním úředníkem. Jen osobním kontaktem se může probační úředník náležitě seznámit s osobou pachatele, s jeho životní situací, s problémy, které s ním má řešit, a za využití své odborné kvalifikace vést pachatele při řešení jeho potíží či problémů. Bez

⁷⁰ § 48 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁷¹ § 84 a § 86 odst. 1 písm. a) zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁷² § 89 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁷³ § 99 odst. 6 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁷⁴ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 176

⁷⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 176

pravidelného kontaktu by pak mnohdy nebylo možné pachateli zprostředkovat plnění některých přiměřených omezení nebo povinností, pokud mu byly uloženy. Zpravidla jde o povinnost podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách nebo programů psychologického poradenství.⁷⁶

- spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu

Aby bylo možné dosáhnout úspěšného vykonávání dohledu a dosáhnout jeho cíle, je nanejvýš vhodné zapojit pachatele již od přípravy probačního plánu dohledu. Pachatel by měl být pozitivně motivován k tomu, aby se podřídil vykonávanému dohledu a případně uloženým přiměřeným omezením a povinnostem, aby splnil všechny stanovené podmínky, co nejvíce eliminoval vliv kriminogenních faktorů na svoji osobu, a nadále tak vedl řádný život.⁷⁷ O konkrétním obsahu probačního plánu dohledu viz. níže.

- kontrola dodržování podmínek uložených pachateli nebo vyplývajících ze zákona

Nezbytným aspektem vykonávaného dohledu je kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Bez této kontroly by nebylo možné zjistit, zda pachatel ve zkušební době vedl řádný život, splnil i další podmínky a osvědčil se, nebo zda naopak nevyhověl všem uloženým podmínkám a je nutné uložit trest⁷⁸, nařídit výkon podmíněně odloženého trestu⁷⁹, resp. nařídit výkon zbytku trestu odnětí svobody⁸⁰. Výkon dohledu by neměl být omezen pouze na kontrolu chování pachatele ve zkušební době, jak bylo uvedeno ve třetí kapitole viz. výše. Samotné podmínky dohledu, jejichž dodržování probační úředník kontroluje, vyplývají ze zákona a budou zpravidla konkretizovány v příslušném odsuzujícím rozsudku soudu. Kontrola dodržování podmínek uložených pachateli je spojena se zákonem stanovenými povinnostmi stanovenými pachateli i probačnímu úředníkovi, jejichž plněním se kontrola realizuje, a je provázána určitými nezbytnými zásahy do svobody rozhodování a jednání.⁸¹

⁷⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 589

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 590

⁷⁸ § 48 odst. 6 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁷⁹ § 86 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁸⁰ § 91 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁸¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 590

Účel dohledu je vymezen v § 49 odst. 2 TrZ a jeho znění je v souladu s teoretickým pojetím probace vymezeném ve třetí kapitole této práce, když spojuje prvek kontrolní, tj. sledování a kontrolu chování pachatele s cílem zajistit ochranu společnosti a snížit možnost opakování trestné činnosti, s prvkem pomoci pachateli, tj. odborným vedením a pomocí pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.⁸² Oba uvedené aspekty dohledu by se měly navzájem podmiňovat a doplňovat, aby došlo k naplnění smyslu probačního dohledu v celé jeho šíři a aby nebyla podstata dohledu deformována. Základní rozdíl mezi prvky účelu dohledu tkví v tom, že zatímco sledování a kontrola jsou podrobněji vymezeny zejména v ustanovení § 50, v souvisejících trestněprocesních ustanoveních a v ustanovení § 7 zákona č. 257/2000 Sb., odborné vedení a pomoc jsou založené spíše na neformálních postupech a faktických činnostech probačního úředníka, jimž ustanovení § 49 až 51 poskytují jen nezbytný právní rámec.⁸³ Sledováním a kontrolou pachatele se chápe zajištění ochrany společnosti před pachateli trestných činů obecně a na zamezení recidivy trestné činnosti u konkrétního pachatele, kterému byl dohled uložen. Sledování a kontrola pachatele působí především tím, že na jejich podkladě hrozí pachateli uložení trestu, resp. nařízení podmíněného trestu nebo nařízení zbytku trestu odnětí svobody, jestliže pachatel nebude vést ve zkušební době řádný život a nevyhoví uloženým podmínkám, přiměřeným omezením a povinnostem. Odborné vedení a pomoc pachateli mají za cíl dosáhnout, aby pachatel již napříště vedl řádný život, a to nejen během zkušební doby, kdy je dohled vykonáván, ale též po jejím uplynutí. Tímto je rovněž vyjádřen individuálně preventivní účinek těchto opatření. Poskytnutím odborného vedení a pomoci pachateli mu lze usnadnit vedení řádného života a splnění všech stanovených podmínek, přiměřených omezení a přiměřených povinností k tomu, aby se nejen ve zkušební době osvědčil, ale též aby byly eliminovány všechny rozhodující kriminogenní vlivy, které představují riziko opakování trestné činnosti v budoucnu.⁸⁴ Pomoc pachateli probačním úředníkem lze vymezit jako:

- *„podpora schopností pachatele žít v souladu s normami společnosti,*

⁸² Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 177

⁸³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 591

⁸⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 592

- *motivace pachatele pro činnosti, které mu napomohou začlenit se do společnosti (např. dokončit si nebo doplnit si vzdělání, najít si zaměstnání a získat potřebné pracovní dovednosti a návyky, naučit se různé sociální dovednosti, naučit se dodržovat pravidelný denní režim),*
- *vyhledání a poskytnutí potřebných léčebných, vzdělávacích a pracovních programů (např. k léčení závislosti na omamných a psychotropních látkách či na alkoholu, k získání základních pracovních návyků a dovedností v určitém oboru),*
- *zprostředkování psychosociálních služeb apod. ‘‘⁸⁵*

Dohled nad pachatelem provádí probační úředník.⁸⁶ K organizace a činnosti Probační a mediační služby viz. výše v kapitole 3.4.1 a 3.4.2 .

Pachatel, jemuž byl uložen dohled, je podle § 50 TrZ povinen:

- a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu,
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví,
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem
- d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje

Spolupráce pachatele s probačním úředníkem a dostavování se k probačnímu úředníkovi je těžištěm vykonávaného dohledu, protože bez nich nelze realizovat podstatu a účel probačního dohledu ve smyslu § 49.

Především spolupráci pachatele s probačním úředníkem by nebylo možné realizovat bez toho, aniž by se pachatel dostavoval k probačnímu úředníkovi. Vzhledem k tomu, že není v silách probačního úředníka, aby dohled u všech svých klientů prováděl vlastními návštěvami odsouzených, je pachatel povinen dostavovat se k probačnímu úředníkovi v souladu s probačním plánem dohledu, který má plnit, a to zpravidla v úřední době a do sídla probačního úředníka v příslušném středisku

⁸⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. s. 593

⁸⁶ § 49 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Probační a mediační služby.⁸⁷ Lhůty, ve kterých se má pachatel dostavovat k probačnímu úředníkovi, stanovuje probační úředník v součinnosti s příslušným soudem a po projednání s pachatelem. Četnost lhůt musí respektovat individuální zvláštnosti každého konkrétního případu, včetně osoby pachatele. Při samotném stanovení lhůt je třeba se vyvarovat jakýchkoli extrémů, aby na jedné straně nedocházelo k jakémusi šikanování pachatele při stanovení krátkých lhůt, na druhé straně nebudou vhodné ani příliš dlouhé lhůty, u nichž by se vytrácel průběžný charakter výkonu dohledu, který vyžaduje pravidelný kontakt probačního úředníka s pachatelem. Lhůty návštěv mohou být přizpůsobeny i aktuálnímu průběhu vykonávaného dohledu, tedy postupně prodlužovány nebo zkracovány. V počátcích dohledu by měl být zpravidla kontakt s pachatelem intenzivnější, aby jej mohl probační úředník lépe poznat, seznámit se s jeho životními poměry a přizpůsobit jim vhodně probační dohledový plán.⁸⁸

Určité problémy by mohly být spatřovány v § 50 písm. d) TrZ, který ukládá pachateli povinnost umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje. V čl. 12 odst. 1 Listiny je zakotvena nedotknutelnost obydlí bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Trestní zákoník opravňuje vstup do obydlí probačním pracovníkům bez souhlasu odsouzeného, (neboť se o souhlasu odsouzeného nikde nezmiňuje). Je tedy v souladu s ústavním pořádkem výše zmíněné ustanovení? Možným řešením by mohl být čl. 12 odst. 3 Listiny, který dovoluje jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Vzhledem k tomu, že základním účelem trestu je ochrana společnosti, tedy ochrana práv a svobod ostatních lidí, lze z výše uvedeného usuzovat, že zákonná povinnost odsouzeného umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí není v rozporu s ústavním pořádkem.⁸⁹

Povinnost umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí se vztahuje pochopitelně pouze na samotného odsouzeného. Další problém by tak mohl vzniknout, kdyby probačnímu úředníkovi odepřela vstup do obydlí jiná osoba, která se na daném místě oprávněně zdržuje. V praxi jde zpravidla o rodinného příslušníka,

⁸⁷ § 3 odst. 2 až 6 zák. č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

⁸⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 606

⁸⁹ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 52

pokud je pachatelem mladiství. Probační úředník by z tohoto samotného faktu těžko mohl vyvozovat určité důsledky vůči odsouzenému a musel by informovat předsedu senátu, který dohled uložil, a upozornit ho na konkrétní z toho vyplývající rizika.⁹⁰ Takovýmito problémům by mělo předcházet vyhotovení zprávy před rozhodnutím probačním úředníkem, která hraje v těchto případech důležitou roli. Probační úředník předem zjistí stanovisko pachatele a jeho spolubydlících, či rodiny ke vstupu probačního úředníka do obydlí a soud posléze přihlédně ke zjištěným údajům při rozhodování o trestní sankci s uloženým dohledem.

Jiné povinnosti, než které uvádí ustanovení § 50 TrZ, může uložit výhradně soud v odsuzujícím rozsudku. Pro podmíněné odsouzení s dohledem to výslovně stanoví § 330a odst. 1 tr. řádu, na nějž odkazují § 331 odst. 5 tr. řádu, upravující podmíněné propuštění s dohledem, a § 359a tr. řádu. Ustanovení § 122 odst. 1 tr. řádu ukládá soudu povinnost, aby ve výroku odsuzujícího rozsudku jasně uvedl, zda má být dohled vykonáván v rozsahu stanoveném trestní zákoníkem, nebo zda se pachateli ukládají další přiměřená omezení nebo povinnosti. Je tedy zcela nepřijatelné, aby pachateli ukládal jiné povinnosti přímo probační úředník již při samotném výkonu dohledu. Probační úředník může pouze konkretizovat obsah povinností, které vyplývají ze zákona nebo s odsuzujícího rozsudku, nesmí však stanovit povinnosti nové, byť by mohly reálně přispět k naplnění účelu dohledu a k vedení řádného života ze strany pachatele. Není však vyloučeno, aby probační úředník odsouzenému doporučil dodržovat určité omezení či povinnosti, které nevyplývají ze zákona či z rozsudku. Takovýto postup by bylo možné chápat jako součást odborného vedení pachatele, ke kterému je probační úředník povinen. Pachatel by si však měl být vědom, že nerespektování takového doporučení pro něj nemůže mít samo o sobě žádné negativní právní důsledky.⁹¹

Povinnosti probačního úředníka specifikuje § 51 TrZ. Probační úředník bude povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Ustanovení zákona se také zmiňuje o tom, že probační plán je probační úředník pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným

⁹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha : C.H. Beck, 2009. s. 607

⁹¹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 178

poměrům pachatele. K ustanovením § 51 odst. 2 a 3 TrZ, který vymezují další povinnosti probačního úředníka vykonávajícího dohled viz. kapitola 3.4.2 .

4.1.1 Probační plán dohledu

K zahájení činnosti střediska dochází na základě uložení alternativního trestu nebo opatření, kterým soud uložil po dobu zkušební doby dohled. Základní prvek výkonu dohledu by mělo představovat sestavení probačního plánu dohledu, který je vytvořen na jednom z prvních setkání s úředníkem Probační a mediační služby.⁹² Předchozí hmotněprávní úprava trestního práva znala tento pojem pod názvem probační program, což však mohlo působit terminologické problémy vzhledem k úpravě obsažené v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže⁹³, který pod pojmem probační program chápe akreditovaný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program rozvíjející sociální dovednost a osobnost mladistvého s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul konfliktu se zákonem, k podpoře jeho sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

*„Probační plán dohledu by měl být konkrétním shrnutím kroků, které je třeba učinit pro to, aby pachatel vedl ve zkušební době řádný život, uvědomil si celou šíři důsledků svého činu a odčinil je buď úplně nebo alespoň zčásti, nalezl dlouhodobou perspektivu svého užitečného společenského a pracovního uplatnění, stabilizoval své rodinné poměry a vztahy s osobami z jeho blízkého sociálního okolí. Důkaz je třeba klást rovněž na vybudování vhodného sociálního zázemí pachatele a psychosociální působení na něj ve směru omezení rizika opakování trestné činnosti. Součástí probačního plánu dohledu by měla být také konkretizace forem plnění a kontroly dodržování přiměřených omezení, povinností a dalších podmínek zkušební doby, příp. časový harmonogram jejich faktické realizace, jestliže z jejich povahy a rozhodnutí soudu nevyplývá, že se mají vztahovat na celou dobu“.*⁹⁴ Probační plán dohledu by měl být sestaven nejpozději do šesti měsíců od zahájení osobní spolupráce s odsouzeným a podle potřeby by měl být průběžně aktualizován.

⁹² Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava. KEY Publishing, 2007. s. 65

⁹³ § 17 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

⁹⁴ Sotolář, A., Půry, F. Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. s. 244

V probačním plánu dohledu dle trestního zákoníku je klient poučen o svých právech a povinnostech, dojednávají se v něm konkrétní pravidla spolupráce a specifikuje se program, jenž se odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu včetně právního rámce institutu dohledu upraveného v § 49 až 51 TrZ. Probační plán dohledu se dále rozvíjí od individuální situace klienta a okolností, které jej vedly ke spáchání činu.⁹⁵ Mezi podstatné náležitosti probačního plánu dohledu dle metodického standardu Probační a mediační služby patří:⁹⁶

1. časové vymezení platnosti probačního plánu, tedy určení časového prostoru, ve kterém bude probační úředník s odsouzeným podle tohoto plánu spolupracovat
2. vymezení způsobu plnění a kontroly přiměřených omezení a povinností, pokud byly soudem uloženy
3. vymezení konkrétních cílů realizace probačního plánu dohledu, tedy jasně definovaných dílčích kroků. *„Cíle jsou stanoveny vždy konkrétně. Dílčí kroky vedoucí k jejich naplňování jsou jasně formulované, aby nedodržení ze strany klienta bylo možné snadno ověřit. Jednotlivé body by měly vycházet z reálných možností klienta, měly by zohlednit podmínky, v nichž se klient pohybuje, a postupně zvyšovat požadavky na něj kladené. Hodnocení probíhá za účasti klienta, což je silnou motivací pro další zlepšování. Pokud pracovník či klient zjistí, že některý bod není dosažitelný, mohou jej upravit tak, aby mohl být uskutečněn“.*⁹⁷ (Může jít např. o úhradu prvních tří splátek v rámci náhrady škody poškozenému, u mladistvých lze zapracovat požadavek na zlepšení studijních výsledků. Vyloučeny nejsou ani takové požadavky ze strany klienta, jako je hubnutí, protože pokud je něco stvrzeno úředním podpisem a razítkem, tak může být toto vnímáno jako větší závazek a motivace.)
4. konkretizace způsobů, jimiž je realizován probační dohled – zejména jde o vymezení formy konzultací včetně konkrétního způsobu dojednávání termínů konzultací a způsobu omlouvání případných absencí, dále vymezení postupů probačního v případě, že odsouzený pravidla kontaktu

⁹⁵ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 66

⁹⁶ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 376

⁹⁷ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 66

poruší, postupů při ověřování chování odsouzeného v místě bydliště, na pracovišti apod., způsobů pomoci probačního úředníka při řešení aktuálních životních problémů pachatele apod.;

5. konkretizace způsobu a lhůty plnění informační povinnosti probačního úředníka vůči soudu.

Trestní zákoník se v definici dohledu v § 49 odst. 1 TrZ zmiňuje o spolupráci při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu, čímž je míněna součinnost ze strany odsouzeného, která může přispět ke zjištění jeho možností a potřeb i k účelné individualizaci řešení jeho situace a problémů a pozitivně jej motivovat k plnění podmínek zkušební doby, a je proto žádoucí k tomu, aby dohled mohl efektivně plnit svou resocializační funkci. Pokud však odsouzený odmítá spolupracovat při vytváření probačního plánu dohledu, nemůže to mít za následek nevytvoření probačního plánu dohledu, ani narušení povinnosti odsouzeného spolupracovat s probačním úředníkem podle tohoto plánu.⁹⁸

Při sestavování probačního plánu dohledu musí probační úředník ctít pravidlo, že odsouzenému nelze v probačním plánu dohledu uložit jiné povinnosti a omezení, než které plynou z odsuzujícího rozsudku. Na druhou stranu se však odsouzený může dobrovolně podrobit některým aktivitám, jež by jinak představovaly právě takovou povinnost, kterou by mu mohl uložit pouze soud. Zpravidla jde o různé resocializační programy, jež odsouzený vykonává na základě doporučení probačního úředníka.

Jednou z podstatných součástí probačního plánu dohledu je stanovení lhůt, v nichž je odsouzený povinen se k probačnímu úředníkovi dostavovat. K četnosti lhůt, ve kterých se musí odsouzený dostavovat k probačnímu úředníkovi viz. kapitola 4.1

Probační úředník musí probační plán dohledu pravidelně aktualizovat, a to s přihlédnutím k výsledkům dohledu, k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele. Nejméně jednou za půl roku je tedy soudu, který rozhodl o dohledu, zasílána písemná zpráva obsahující informace o plnění probačního plánu dohledu klientem, dodržování přiměřených omezení a plnění přiměřených povinností uložených pachateli a poměrech pachatele. „*V podané zprávě probační úředník*

⁹⁸ Sotolář, A., Půry, F. Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. s. 243

kromě základních údajů o pachateli a projednávané věci popíše průběh výkonu dohledu a spolupráci s pachatelem, plnění podmínek ve zkušební době, řešení následků trestné činnosti, popíše aktuální životní situaci odsouzeného, jeho zaměstnání, sociální kontakty a využití volného času a zaujme shrnující stanovisko. Celkově by měl obsah zprávy probačního úředníka poskytnout soudu spolehlivý podklad k tomu, zda již v průběhu zkušební doby nebo po jejím uplynutí nepřichází v úvahu rozhodnutí o uložení trestu, o přeměně podmíněného trestu nebo o výkonu zbytku trestu odnětí svobody, z něhož byl pachatel podmíněně propuštěn, resp. jde-li o zprávu po skončení zkušební doby, zda lze rozhodnout o tom, že se pachatel osvědčil. V případě porušení podmínek dohledu se probační úředník ve své zprávě vysloví i k potřebě přijetí některého v úvahu přicházejícího rozhodnutí soudu“.⁹⁹ Při jejím zpracování by měl probační úředník seznámit klienta s obsahem zprávy a umožnit mu se k ní vyjádřit. Jeho stanovisko do zprávy napíše a zašle soudu. Význam tohoto postupu je v tom, že klient zjistí, jak se jeví pracovníkovi, a toto zjištění mu může pomoci přehodnotit jeho dosavadní postoj, pokud dosavadní spolupráce nebyla příliš uspokojivá.¹⁰⁰

Z § 50 odst. 2 TrZ vyplývá, že v případě závažného nebo opakovaného porušení stanovených podmínek dohledu, probačního plánu nebo přiměřených omezení a povinností však probační úředník musí bez odkladu informovat předsedu senátu soudu, který dohled uložil.¹⁰¹ Před tímto krokem by měl probační úředník v první řadě objasnit důvody tohoto chování, osobně kontaktovat pachatele, shromáždit a ověřit aktuální informace o jeho osobě, o jeho rodinném prostředí a jiných relevantních okolnostech, které se týkají výkonu dohledu. V této souvislosti by měl probační úředník spolupracovat např. s příslušnými orgány Policie České republiky¹⁰² nebo s Vězeňskou službou České republiky za účelem nahlížení do jejich registrů. Dále je potřebná spolupráce s institucemi, které zajišťují výkon konkrétní uložené povinnosti. Jedině tímto postupem může probační úředník dospět k závěru, zda porušení probačního plánu dohledu bylo ze strany pachatele skutečně zaviněné a zda je lze hodnotit jako závažné nebo opakované.¹⁰³ Probační úředník

⁹⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha : C.H. Beck, 2009. s. 616

¹⁰⁰ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 67

¹⁰¹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 378

¹⁰² § 78 odst. 1 zák. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

¹⁰³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha : C.H. Beck, 2009. s. 614

tedy bude muset řešit často nelehkou otázku, jestli konkrétní porušení podmínek dohledu má po vyhodnocení získaných informací označit jako závažné a informovat o něm předsedu senátu, anebo zda je označit jako méně závažné a pouze pachateli dát výstrahu. Obecně můžeme říci, že za závažné porušení by mělo být považováno každé porušení, jenž by pravděpodobně vedlo k uložení trestu či nařízení výkonu trestu (resp. k přeměně uloženého trestu na trest odnětí svobody, nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody či k závěru, že nastala odpovědnost za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání), např. při spáchání dalšího trestného činu, popř. přestupku stejného druhu jako byl trestný čin, za něž byl pachatel odsouzen atp. V ostatních případech by měl být předseda senátu informován spíše až při opakovaném porušení podmínek dohledu (např. při opakovaném nedostavení se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách). Probační úředník však musí vždy při tomto posuzování respektovat všechny individuální okolnosti případu.¹⁰⁴

4.1.2 Probační dohled podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Probační dohled nad mladistvými upravuje ve vybraných ustanoveních¹⁰⁵ zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který rozšířil uplatňování principu restorativní justice v České republice na mladistvé pachatele a dává mnohem větší možnosti nejen soudcům, ale i státním zástupcům, jak mohou řešit trestnou činnost mladistvých. Jde o speciální úpravu k trestnímu zákoníku, která prohlubuje zásadu subsidiarity trestní represe, jejímž cílem a účelem je mimo jiné nalézt efektivní způsob, jak napravit pachatele provinění ještě před řízením před soudem. Ze statistických údajů¹⁰⁶ uváděných Probační a mediační službou České republiky vyplývá, že podíl případů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem je vyšší než podíl případů v rámci vykonávacího trestního řízení, o což se střediska PMS snaží i v případě dospělých pachatelů. Postupují tak v souladu se stále více užívanými odklony, ale i ukládáním výchovných opatření, kam spadá i dohled

¹⁰⁴ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. s. 379

¹⁰⁵ § 14, 16, 33, 40, 49, 75, 78 § 80, 81 a § 93 zák. č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁰⁶ Statistika PMS ČR za rok 2010 viz. příloha č. 1

probačního úředníka, a alternativních opatření k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody.¹⁰⁷

Dohled probačního úředníka patří do systému výchovných opatření uplatnitelných vůči mladistvým pachatelům. Cílem působení na mladistvého v rámci probačního dohledu je především to, aby se napříště zdržel trestné činnosti a získal vhodné sociální zázemí a perspektivní společenské uplatnění. Součástí celého procesu znovuzачlenění mladistvého spojeného s probačním dohledem nad ním jsou zároveň aktivity směřující k odstranění konfliktních stavů spojených s činem, kterého se dopustil, a vypořádání vzájemných vztahů mezi ním a tím, kdo byl jeho činem poškozen. Probační dohled je tedy třeba chápat v nejširším smyslu tohoto slova. Rozhodně jej nelze redukovat na prosté dozírání na mladistvého z hlediska dodržování stanovených podmínek.¹⁰⁸ Dohled tedy plní dvě funkce, a to kontrolní a sociálně odbornou. Kontrola chování mladistvého je stanovena na určitou dobu, a to velmi intenzivně, i když mírnější formou, než by tomu bylo u uvěznění. Tato kontrola má značný význam z hlediska ochrany společnosti, ovšem svou podstatou je pasivní a sama o sobě není schopna pozitivně ovlivnit postoje mladistvého, aktivně jej motivovat ke změně chování a vytvářet předpoklady pro jeho další rozvoj. Aby byl naplněn účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je zapotřebí především odborná pomoc a vedení. Právě pomoc mladistvému při řešení jeho aktuální životní situace a jeho odborné vedení k životu bez konfliktu s právními normami je druhou a svým způsobem dominantní funkcí dohledu probačního úředníka v trestních věcech mladistvých.¹⁰⁹

K tomu, aby byl naplněn smysl, cíle a funkce probačního dohledu v konkrétní trestní věci je mimo jiné vhodné vymezení jeho obsahu a účelná specifikace jej doprovázejících opatření v rozhodnutí, kterým je uložen, a to na základě dostatečných informací nejen o všech okolnostech případu, ale i o osobě mladistvého, o jeho problémech a o jeho zázemí. Probační činnost by tedy zvláště u mladistvých neměla započít až po rozhodnutí soudu o nařízení výkonu probačního dohledu úředníkem probační a mediační služby, ale měla by zahrnovat i řadu aktivit

¹⁰⁷ Knoll, V., Karhanová, M. (eds). Naděje právní vědy. Býkov 2007. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008 . s. 610

¹⁰⁸ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005, s. 229

¹⁰⁹ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 67

probačních úředníků ve stadiu řízení před jeho uložením a před rozhodnutím ve věci samé. Prakticky v každém případě by mělo jít o co nejširší škálu kontinuálně na sebe navazujících činností od zkoumání osobnosti mladistvého, jeho vnitřního hodnotového systému a jeho rodinných i dalších vazeb v jeho sociálním prostředí, přes shromažďování informací o příčinách jeho trestné činnosti, až po vytváření předpokladů pro náležitou specifikaci obsahu dohledu a pro řešení konkrétních problémů mladistvého. Souhrn těchto informací by měl být obsažen v tzv. zprávě před rozhodnutím, díky které by soud mohl uložit přesně takové opatření, které dostatečně splní účel výše uvedeného zákona.¹¹⁰ Pro co nejlepší zajištění kontinuity činnosti PMS je vhodné ukládat alternativní trestní opatření společně s dohledem probačního pracovníka, což se snaží zajistit ZSM. ZSM umožňuje pracovníkům PMS aktivně vstupovat do řešení jednotlivých trestních věcí a zároveň stanovuje povinnost orgánům činným v trestním řízení informovat PMS při zjištění, že trestný čin byl spáchán mladistvým.¹¹¹

Dohled probačního úředníka není na rozdíl od dohledu dle trestního zákoníku spojen s určitým trestním opatřením, což znamená, že mladistvý může být jednak vystaven dohledu probačního úředníka již v průběhu řízení (dá-li k tomu souhlas) a jednak, že je dohledem možno zostřit jakoukoli sankci, pokud to dovoluje její povaha. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže však neobsahuje žádnou specifickou možnost, jak postihnout mladistvého v případě, že poruší povinnosti v rámci dohledu probačního úředníka. Uložení tohoto výchovného opatření je tedy praktické zejména vedle obecně prospěšných prací, domácího vězení, peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, samozřejmě v rámci podmíněného odsouzení, při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření a také v rámci zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání.¹¹² Dohled lze kombinovat i s ostatními výchovnými opatřeními (probačním programem, výchovnými povinnostmi a omezeními, napomenutím s výstrahou), což pomáhá blíže usměrnit a konkretizovat jeho působení na mladistvého. Velký vliv mají pro mladistvé probační programy, které mohou efektivně ovlivnit jeho „převýchovu“ a rozšířit dohled zejména z hlediska příčin trestné činnosti mladistvého. Dohled u mladistvého má mnohem

¹¹⁰ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue* 9/2000. s. 229

¹¹¹ Žatecká, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 69

¹¹² Ščerba, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 342

větší uplatnění než je tomu u dospělých pachatelů. Zákonodárce jednoznačně posílil vliv alternativních trestů, když u mladistvých zpřísnil podmínky pro uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹¹³ Probační dohled podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze dělit do tří kategorií na: dohled u dětí mladších 15 let, u mladistvých a u pachatelů blízkých věku mladistvého.¹¹⁴

4.1.2.1 Dohled u dětí mladších 15 let

Platná právní úprava umožňuje uplatnění dohledu probačního úředníka i vůči dětem mladším patnácti let a vůči trestně neodpovědným mladistvým, pokud se dopustili činu jinak trestného. S přihlédnutím k věku dítěte se podle § 93 odst. 6 zák. o soudnictví ve věcech mládeže použije přiměřeně ustanovení § 16 a § 80.¹¹⁵ Pokud se soud rozhodne tento dohled uložit, může tak udělat i bez souhlasu dítěte nebo jeho zákonných zástupců, přičemž musí mít na zřeteli, že dohled má působit na dítě preventivně a samozřejmě i výchovně. Vyslovit dohled ještě před rozhodnutím ve věci není na rozdíl od dohledu u mladistvých pachatelů možné. Dobu, na kterou je probační dohled vysloven, soud nestanoví. Probační dohled tedy trvá buď do doby, dokud trvá jeho účel, nejpozději však do dovršení 18 let dítěte.¹¹⁶ Dosažení účelu sledovaného jeho výkonem představuje změnu poměrů u dítěte mladšího patnácti let nebo trestně neodpovědného mladistvého, nad nímž byl vysloven, která ve smyslu § 163 odst. 2 OSŘ odůvodňuje změnu rozsudku, jímž byl vysloven. Takovou změnu může provést soud i bez návrhu, ovšem pouze pokud již k dosažení účelu dohledu probačního úředníka došlo. Jestliže se tedy poměry, které byly rozhodující při předchozím rozhodování, dosud nezměnily a k jejich změně má dojít teprve v budoucnu, nelze předchozí rozsudek změnit. To je možné, až tato změna fakticky nastane.¹¹⁷

¹¹³ § 31 odst. 2 zák. mládeže: „*Nepodmíněné odnětí svobody může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu tohoto zákona*“.

¹¹⁴ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 71

¹¹⁵ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue* 9/2005. s. 229

¹¹⁶ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 71

¹¹⁷ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue* 9/2005. s. 229

Při tvorbě probačního plánu dohledu je opět důležité, aby se dítě účastnilo jeho přípravy a tím si maximálně uvědomilo důsledky svého provinění. Blíže k tvorbě probačního plánu dohledu a kontrole jeho výkonu v kapitole 4.1.1

U dětí mladších 15 let je třeba dbát velkého důrazu na výchovné působení dohledu a tím brát v úvahu i jiné formy způsobu kontroly, než je tomu u mladistvých pachatelů. Dětem mladším 15 let je možno soudním rozhodnutím úplně upustit od uložení povinnosti docházet na pravidelná setkání s probačním úředníkem do jeho pracoviště a nahradit tato setkání návštěvami probačního úředníka u dítěte ve škole nebo doma.¹¹⁸ Důvodů pro tuto úpravu je několik. Jedním z nich je omezení neúčelných zásahů do běžného denního režimu dítěte podrobeného dohledu a jeho zákonných zástupců. Taková setkání jsou účelnější rovněž proto, že umožňují efektivně kontrolovat plnění podmínek výkonu probačního dohledu a lépe se seznámit s prostředím, ve kterém dítě žije.¹¹⁹ Dalším důvodem by mohlo být to, že setkání probačního úředníka s dítětem mladším patnácti let na pracovišti Probační a mediační služby by pro něj i pro jeho zákonné zástupce mohla být příliš zatěžující a formální. Tuto povinnost by proto neměl dítěti mladistvému patnácti let stanovit ani soud.

Z povahy věci vyplývá, že k naplnění účelu probačního dohledu je třeba i součinnosti zákonných zástupců, v jejichž péči je dítě podrobené takovému dohledu. Výkon rozhodnutí, kterým byl nad dítětem vysloven dohled probačního úředníka v řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, přitom může směřovat i vůči nim, pokud brání nastolení právního stavu předpokládaného vykonávaným rozhodnutím. Vyloučena navíc není ani možnost užít vůči nim vhodná opatření podle zákona o rodině a zákona o sociálně-právní ochraně dětí.¹²⁰

Jestliže dítě mladší patnácti let nebo trestně neodpovědný mladistvý neplní povinnosti vyplývající z uložení probačního dohledu vůbec nebo je přestal plnit, je probační úředník povinen toto oznámit soudu pro mládež, který dohled uložil. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že o porušení podmínek dohledu

¹¹⁸ § 93 odst. 6 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

¹¹⁹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, Praha: 2011. s. 760

¹²⁰ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005. s. 229

musí soud pro mládež informovat „bez zbytečného odkladu“.¹²¹ Zároveň však zákon o Probační a mediační službě umožňuje, aby při méně závažném porušení stanovených podmínek upozornil dítě mladší patnácti let na zjištěné nedostatky formou výstrahy a poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení těchto podmínek bude o tom informovat soud pro mládež, který dohled uložil. Vždy tedy bude záležet na individuálním posouzení závažnosti porušení stanovených podmínek výkonu dohledu.¹²²

Úprava týkající se dohledu, ale i celého řízení ve věcech dětí mladších 15 let je v určitých ohledech nedostatečná. Opatření, která mohou být těmto osobám uložena je možno uložit jen na návrh státního zástupce, který se o celé věci dozvídá až po odložení věci policejním orgánem dle § 11 odst. 1 písm. d). Bezodkladně poté, co se státní zastupitelství dozví, že trestní stíhání je nepřipustné, podává návrh na uložení opatření. Tento návrh však podává k civilnímu soudu, kde se daná věc dostává k projednání až s odstupem určité doby (výjimkou není 1 rok), což není z výchovného hlediska příliš vhodné. Dalším problémem je to, že PMS není účastníkem řízení a o dané věci ani neví. Toto je opět nežádoucí, protože hlavně u dětí a mladistvých je třeba, aby se PMS zapojila do řízení co nejdříve od spáchaného provinění. V nedávné době také zazněl názor, že PMS by v řízeních s dětmi mladšími 15 let neměla vůbec figurovat a na její místo by v těchto případech měl nastoupit orgán sociálně-právní ochrany dětí. Tyto skutečnosti by mohly být podnětem k možným změnám jak v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, tak i trestního řádu.

4.1.2.2 Dohled u mladistvých pachatelů

Opět se jedná o dohled probačního úředníka, jenž je jedním z výchovných opatření, která lze nad mladistvým vyslovit jak v průběhu řízení předcházejícím meritornímu rozhodnutí, tak i v meritorním rozhodnutí vedle trestních a ochranných opatření, při definitivním a podmíněném upuštění od uložení trestního opatření a v souvislosti se zvláštními způsoby řízení, tedy v případě schválení narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání. Zároveň

¹²¹ § 80 odst. 4 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

¹²² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, Praha: 2011, s. 761

jej lze kombinovat s ostatními výchovnými opatřeními, tedy s probačním programem, s výchovnými povinnostmi, s výchovnými omezeními a s napomenutím s výstrahou.¹²³

Základní definice se od úpravy obsažené v trestním zákoníku mírně liší, účel dohledu a povinnosti mladistvého však zůstávají ve své podstatě nezměněné. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže popisuje dohled probačního úředníka v § 16 odst. 1 jako: *„pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrolu dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem“*.

Probační dohled je specifickou formou činnosti zahrnující v sobě prvek kontroly, tak i pomoci a sociálního vedení. Kontrolou je zamýšleno pravidelné navštěvování mladistvého v jeho bydlišti, škole a povinnost dostavovat se na středisko PMS. Pomoc, poradenství a vedení k řádnému životu je naplňováno pomocí výchovných opatření. Jedním z výchovných opatření, které má pomoci pachateli tím, že na něj bude aktivně působit za účelem vytvoření si pozitivního postoje ke společnosti je probační program. V rámci probačních programů lze pomoci i pachatelům drogově závislým, alkoholikům, gamblerům, apod. I probační program lze spojit s dalšími výchovnými omezeními a povinnostmi.¹²⁴

§ 16 odst. 3 ZSM uvádí základní povinnosti mladistvého, kterými jsou:

- spolupráce s pracovníkem Probační a mediační služby
- povinnost dostavovat se ve stanovených lhůtách na konzultace
- informovat probačního úředníka o pobytu, zaměstnání, dodržování uložených povinností a omezení
- nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí

K podmínce povinnosti mladistvého dostavovat se ke konzultacím na středisko PMS je třeba uvést, že perioda dostavování by měla odpovídat jeho reálným možnostem a možnostem jeho rodičů, kteří by ho jako zákonní zástupci měli doprovázet. V potaz je zároveň třeba vzít i dopravní možnosti v daném regionu a

¹²³Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005. s. 229

¹²⁴Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 72

cenu jízdného. Dostavování se mladistvého na středisko PMS ke konzultacím však není stěžejní formou kontaktu mezi probačním úředníkem a mladistvým pachatelem, protože nezbytnou součástí výkonu probačního dohledu nad mladistvými jsou především pravidelné návštěvy probačního úředníka v jejich bydlištích a provádění šetření v jejich školách nebo zaměstnáních. Právě v přirozeném prostředí může probační úředník vyhodnotit, jak si mladistvý pachatel plní povinnosti stanovené probačním plánem dohledu a zda nastaly určité změny v životních poměrech a v postojích mladistvého.¹²⁵ Návštěva mladistvého ve školském zařízení by však měla být řádně zvážena a PMS by měla zvážit kontakt s orgány OSPODu. OSPOD zpracovávají anamnézu rodiny a prostředí, ve kterém mladistvý vyrůstá a tak je vhodné, aby tyto informace na požádání poskytl i úředníku PMS. Nadměrná návštěva školy mladistvého může zvyšovat zájem spolužáků a pedagogů o osobu pachatele a zbytečně ho tak stigmatizovat. Mnohdy samotné vedení školy, pokud zjistí, že se o jejich často „problémového“ žáka zajímá orgán typu PMS, má tendenci jej vyloučit. Toto by však bylo v rozporu se snahami PMS a celého účelu probačního dohledu mladistvého co nejvíce začlenit do společnosti.

Důsledky nedodržení podmínek stanovených zákonem zákon nestanovuje, a proto bude vždy záležet na okolnostech případu. *„Obecně lze říci, že žádné přímé důsledky v trestněprávní rovině nelze vyvozovat z nedodržení těchto podmínek v případech vyslovení dohledu samostatným usnesením v průběhu řízení před meritorním rozhodnutím. Faktický dopad jejich nedodržení však může být i za této situace značný, neboť mohou zmařit úsilí mladistvého o dosažení řešení jeho trestní věci v rámci některého z odklonů od standardního řízení bez uložení trestního opatření“.*¹²⁶ Pokud došlo k definitivnímu skončení věci a následnému uložení dohledu (narovnání, odstoupení od trestního stíhání, upuštění od uložení trestního opatření apod.), tak se věc považuje za skončenou, neboť zde soud již jednou pravomocně rozhodl a případné nedodržení povinností i zde nemůže být jinak sankcionováno. Jiná situace však nastane např. u podmíněného odložení výkonu trestu odnětí svobody či u podmíněného upuštění od trestního opatření, kdy neplnění stanovených podmínek může vést k závěru, že se mladistvý pachatel neosvědčil a

¹²⁵ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue* 9/2005. s. 229

¹²⁶ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání, Praha: 2011. s. 664

může být rozhodnuto o vykonání podmíněně uloženého opatření (tedy o výkonu trestu odnětí svobody).¹²⁷

Samotný výkon probačního dohledu nad mladistvým počíná jeho nařízením předsedou senátu nebo samosoudcem soudu pro mládež, pokud jde o řízení před soudem.¹²⁸ V přípravném řízení nařizuje probační dohled státní zástupce, a to vůči příslušnému středisku Probační a mediační služby.¹²⁹ Pokud je výkon probačního dohledu vysloven nad mladistvým v průběhu řízení před meritorním rozhodnutím, tak končí nejpozději pravomocným skončením řízení meritorním rozhodnutím. Proto shledá-li soud nebo státní zástupce důvody pro další výkon probačního dohledu nad mladistvým, musí jej mladistvému v meritorním rozhodnutí znovu uložit.¹³⁰ Praktický výkon dohledu nad mladistvým se velice shoduje s dohledem nad dospělým, ať už jde o podmínky výkonu a povinnosti a omezení obsažené v probačním plánu dohledu nebo o průběžné informování soudu o průběhu dohledu.

Poruší-li mladistvý podmínky dohledu nebo soudem uložené omezení či povinnosti, musí o tom dle § 80 odst. 4 ZSM probační pracovník uvědomit soud nebo v přípravném řízení státního zástupce, a to bez zbytečného odkladu. Probační úředník by měl jednat s mladistvým otevřeně a v rámci možností jej informovat o obsahu zpráv, které o něm podává soudu nebo státnímu zástupci, a dát mu možnost se k obsahu vyjádřit.¹³¹ „Rozhodně není na místě zprávou a návrhem na určitou trestněprávní reakci reagovat na pouhou skutečnost, že mladistvý, případně ani jeho rodiče, se na základě první pozvánky k jednání ve středisku Probační a mediační služby nedostavili k probačnímu úředníkovi“.¹³² Bude tedy záležet na posouzení situace probačním úředníkem, a pokud půjde o drobnější porušení povinností, tak ustanovení § 80 odst. 4 a zákon o Probační a mediační službě umožňují, aby při méně závažném porušení stanovených podmínek upozornil mladistvého na zjištěné nedostatky, dal mu výstrahu a poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení těchto podmínek bude o tom informovat předsedu senátu, samosoudce nebo státního zástupce. Zákon nestanovuje formu výstrahy, probační pracovník ji může

¹²⁷ Žatecká, E.: Postavení a úkoly Probační a mediační služby. KEY Publishing, Ostrava 2007. s. 73

¹²⁸ § 80 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

¹²⁹ § 75 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

¹³⁰ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005. s. 236

¹³¹ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 75

¹³² Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005. s. 237

sdělit ústně při osobním setkání s mladistvým, tak i písemně. Záznam o této výstraze by měl být uložen ve spisu a měl by být podepsán mladistvým. Zákonný zástupce, ani obhájce nemusí být informováni. Jedinou podmínku, kterou pro ukládání výstrah zákon ukládá jejich počet. Výstraha může být uložena maximálně dvakrát v roce a mělo by z ní být patrné, co mladistvý spáchal včetně upozornění, jaký postih mu za případné opětovné porušení hrozí. Výstraha nemá povahu rozhodnutí a není proti ní přípustný žádný opravný prostředek. Pokud by se mladistvý cítil být výstrahou dotčen, tak se může obrátit na soudce nebo státního zástupce, kteří mohou probačního úředníka usměrnit, jestliže překročil své oprávnění.¹³³

Bezprostředně po ukončení výkonu dohledu probační úředník zpracuje závěrečnou zprávu, v níž shrne veškeré informace získané v rámci výkonu dohledu a své stanovisko k plnění jeho podmínek mladistvým. Probační úředník by přitom měl specifikovat, které poznatky vyplývají z jeho vlastního pozorování a jaké údaje získal z jiných zdrojů (od samotného mladistvého, od jeho rodinných příslušníků, sousedů, učitelů, poškozeného apod.). Tuto zprávu předloží příslušnému předsedovi senátu, samosoudci nebo státnímu zástupci.¹³⁴

4.1.2.3 Dohled u pachatelů blízkých věku mladistvých

Přestože by to bylo koncepčně nejspíše výhodnější a původní návrh zákona o soudnictví ve věcech mládeže s tím počítal, tak současná úprava tohoto zákona tuto problematiku neupravuje. Trestní zákoník však na tuto skupinu pachatelů pamatuje v souvislosti s podmíněným upuštěním od potrestání s dohledem dle § 48 odst. 5 TrZ a jinými alternativami k trestu odnětí svobody.¹³⁵ Zákon nijak nedefinuje pachatele blízkého věku mladistvých, jde však o pachatele, který již překročil 18. rok svého věku a který je v zásadě plně trestně odpovědný podle trestního zákoníku. Slovem blízký je ovšem naznačeno, že zde nebude možné příliš překročit věk 18 let. Dle současné vnitrostátní i zahraniční praxe můžeme říci, že půjde o osoby mezi 18. a 21.

¹³³ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání, Praha: 2011, s. 668

¹³⁴ Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 595

¹³⁵ „Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v odstavci 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé“.

rokem.¹³⁶ Zda na pachatele nahlížet jako na osobu blízkou věku mladistvým bude mít zajisté ovlivněno i tím, jestli je vzhledem k věku pachatele a jeho rozumové, mravní a sociální vyspělosti ještě důvodné očekávat, že opatření v zákoně uváděná mohou mít na pachatele dostatečný výchovný vliv.¹³⁷

Pokud soud podmíněně upouští od potrestání pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a povinností uvedených v § 48 odst. 3 a 4 TrZ, také některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za podmínek stanovených pro mladistvé pachatele. Soud tato opatření ukládá samostatně nebo více takových opatření vedle sebe. Tato možnost rozšiřuje prostor pro působení na mladé pachatele v rámci dohledů mnohem více, než jak je tomu u dospělých pachatelů. Vzhledem k tomu, že povinnost vyslovit nad dospělým pachatelem dohled probačního úředníka je obligatorně spojena přímo ze zákona s každým podmíněným upuštěním od jeho potrestání (§ 48 odst. 2 TrZ), fakticky nepřichází v úvahu jeho současné vyslovení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, neboť by byly vedle sebe uloženy dva dohledy s velice podobným obsahem. Ve vztahu k mladým dospělým se tedy režim výkonu nad nimi vysloveného dohledu řídí právní úpravou obsaženou v trestním zákoníku a v trestním řádu s tím, že probíhá na základě rozhodnutí soudu a probačním úředníkem zpracovaného probačního plánu dohledu.¹³⁸ Pokud by byl předpoklad, že na pachatele blízkému věku mladistvých nebudou působit rodina, škola a další subjekty, tak jak předpokládá trestní zákoník, nepřicházelo by užití postupu dle § 48 odst. 5 v úvahu.

Jestliže by pachatel zaviněně způsobil porušení nebo nesplnění uložených opatření soudem, může to mít pro něj stejné důsledky jako nedodržení podmínek vykonávaného dohledu nebo uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností směřujících k vedení řádného života ve zkušební době, tj. vydání rozhodnutí soudu o uložení trestu dle § 48 odst. 6 s odůvodněním, že pachatel nevyhověl uloženým podmínkám.¹³⁹

¹³⁶ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediální služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 77

¹³⁷ Šámal P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 575

¹³⁸ Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 9/2005. s. 229

¹³⁹ Šámal P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 578

Trestní zákoník se o pachatelích blízkých věku mladistvých zmiňuje i na jiných místech v souvislosti s alternativami k trestu odnětí svobody. Jedná se o trest domácího vězení podle § 60 odst. 5, trest obecně prospěšných prací podle § 63 odst. 3, trest zákazu pobytu podle § 75 odst. 4, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody dle § 82 odst. 3 a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 85 odst. 3.

Od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže uplynulo již více než 9 let a za tu dobu došlo mezi soudy, státními zástupci a probačními úředníky k dosažení určité míry důvěry, která se projevuje především při vypracování probační zprávy před rozhodnutím, k níž by soudy především při ukládání alternativních trestů měly přihlížet. Ze začátku účinnosti zákona 218/2003 Sb. byla tato součinnost ze strany soudů a státních zástupců často přehlížena a následkem bylo to, že PMS nebyla schopna vykonávat řádně svoje úkoly, které jí ukládá zákon a byl tím i mařen účel dohledu. V současné době jsou nedostatky ohledně probačního dohledu především ve vztahu k dětem mladším 15 let viz. závěr kapitoly 4.1.2.1 a také k § 75, kde zákon ukládá povinnost PMS provádět úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život v případech, kdy dohled nebyl uložen. Není však přesně jasné, na základě čeho má PMS působit na mladistvého, pokud nebylo soudem uloženo žádné výchovné opatření. V ostatních případech můžeme úpravu probačního dohledu u mladistvých shledávat jako dostatečnou a pro pachatele velmi příznivou. Skutečnost, že se obviněný může zúčastnit probačního programu a dohledu již v průběhu trestního řízení před vynesením rozhodnutí, což mu jistě jen pomůže a přinese mnoho pozitivního, přispívá k naplnění principu restorativní justice v našem právním řádu.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing, 2007. s. 77

4.2 Pojmové vymezení alternativního trestu

V současné době neexistuje jednotná definice alternativního trestu. V dokumentech OSN a Rady Evropy¹⁴¹ je alternativní trest chápán jako „*trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody*“. Alternativa k trestu odnětí svobody nesmí obsahovat žádnou ztrátu svobody. Jakékoli zlepšení trestu odnětí svobody, jeho lepší a humánnější výkon nelze chápat jako alternativní trest. Délka trvání alternativního trestu musí být úměrná spáchanému trestnému činu a trestu odnětí svobody, který by jinak byl uložen. U odsouzeného musí být reálný předpoklad, že vyhoví podmínkám uloženého alternativního trestu.¹⁴²

„*Pod pojmem alternativní trest se tedy tradičně chápou takové druhy trestů, které ačkoli nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby byl na odsouzeném vykonáván klasický trest odnětí svobody*“.¹⁴³

V materiálech Rady Evropy se alternativní tresty dělí do 3 skupin:¹⁴⁴

1. Opatření modifikující výkon uloženého trestu odnětí svobody
 - zde jde o alternativní způsoby výkonu trestu odnětí svobody, což může být částečné nebo víkendové vězení
2. Opatření, která nejsou spojená s odnětím svobody
 - jsou ukládána, pokud by mohl být uložen trest odnětí svobody
 - jde o skutečné alternativy k trestu odnětí svobody
3. Opatření, jež umožňují ustoupit od uloženého trestu odnětí svobody nebo jiné sankce
 - jde především o odložení rozsudku, upuštění od potrestání a o závazek odsouzeného, že bude po stanovenou dobu vést řádný život a v případě splnění závazku může soud upustit od jeho potrestání

¹⁴¹ Rezoluce o snížení vězeňské populace, o alternativách trestu odnětí svobody a společenské reintegraci pachatelů, přijatá na VII. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli v Miláně, 1985; Evropský seminář o alternativách trestu odnětí svobody – Helsinky, 1987; Rezoluce č. (76)10 „Některé alternativní tresty k vězení.“

¹⁴² Černíková, Vratislava et al. Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 188

¹⁴³ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 214

¹⁴⁴ Černíková, Vratislava et al. Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 189

Dle Ščerby¹⁴⁵ lze alternativní tresty považovat za základní typ alternativních opatření. Alternativní opatření dělí na hmotněprávní, kam řadí alternativní tresty a alternativy k potrestání (upuštění od potrestání a upuštění od potrestání s dohledem), a procesněprávní, tzv. odklony v trestním řízení.

Stejný autor dělí alternativní tresty podle užšího a širšího pojetí. V širším pojetí chápe alternativní tresty jako všechny tresty nespojené s odnětím svobody. V takovém vymezení by do alternativních trestů spadaly všechny tresty z výčtu § 52 TrZ vyjma nepodmíněného trestu odnětí svobody, přestože některé nelze uložit samostatně. Někteří autoři sem řadí i takové sankce a opatření, které zcela neeliminují ztrátu svobody (např. víkendové vězení).¹⁴⁶ V užším pojetí lze vymezovat alternativní tresty pomocí jejich hlavního účelu, čímž se myslí náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. Z tohoto pohledu spadá do kategorie alternativních trestů trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Mezi tyto alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody bychom mohli zařadit také zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Zvláštnost tohoto alternativního trestu však spočívá v tom, že oproti uvedeným alternativám je ho možno uložit jak vedle trestu odnětí svobody, tak i samostatně. V rámci sankcionování mladistvých se nabízí ještě alternativa peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu.

¹⁴⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 31

¹⁴⁶ Černíková, Vratislava et al. Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 188

4.3 Některé alternativní tresty s uplatněným probačním dohledem

4.3.1 Domácí vězení

Trestní zákoník zavádí do systému trestních sankcí nově trest domácího vězení. Jde o trest spočívající v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, např. výkon zaměstnání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu.¹⁴⁷ Odsouzený je povinen se zdržovat ve stanovené časové období v určeném obydlí nebo jeho části, v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Při stanovení tohoto časového období by měl soud přihlídnout zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí.¹⁴⁸

Soud jej může uložit až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu. Další podmínkou je, aby dal pachatel písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.¹⁴⁹

V případě, že se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit trest domácího vězení nebo jeho část v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu.¹⁵⁰

V souvislosti s přijetím trestního zákoníku přibyla novelou zákona o soudnictví ve věcech mládeže možnost uložit trestní opatření domácího vězení. Trestní opatření lze mladistvému za spáchané provinění uložit dle § 24 odst. 1 písm.

¹⁴⁷ § 60 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁴⁸ § 60 odst. 4 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁴⁹ § 60 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁵⁰ § 61 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

g) zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Vzhledem k tomu, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže neobsahuje vlastní úpravu tohoto trestu, užije se úpravy v trestním zákoníku s ohledem na to, že se jedná o mladistvého pachatele, jehož rozumový a mravní vývoj není ještě zcela dokončen a je zde tedy možnost ho žádoucím směrem stimulovat. Mladistvému pachateli by měla být především umožněna účast na aktivitách, které se příznivě podílejí na rozvoji jeho osobnosti. Užitečná zároveň může být kombinace domácího vězení s vhodnými výchovnými opatřeními, například s určitými výchovnými povinnostmi nebo s probačním dohledem.¹⁵¹

S trestem domácího vězení se automaticky nepojí i probační dohled dle § 49-51 TrZ. Jako probaci v širším smyslu však můžeme chápat výkon kontroly tohoto trestu pracovníky Probační a mediační služby ve smyslu § 2 odst. 1 zák. o PMS. Pachatelům, kteří jsou ve věku blízkém věku mladistvých však soud může uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností také některá výchovná opatření (a tedy i dohled probačního úředníka) uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁵²

Kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje dle § 334 TrŘ Probační a mediační služba a výkon kontroly dále v podrobnostech upravuje vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení (dále jen Vyhláška).¹⁵³

*„Probační úředník v rámci kontroly trestu domácího vězení zaměřuje svou pozornost na to, zda uložený trest plní svůj účel a zda klient dodržuje podmínky uložené soudem nebo vyplývající z trestního zákoníku. Probační úředník je po dobu výkonu trestu domácího vězení rovněž v kontaktu s rodinou klienta či s osobami sdílejícími s klientem prostory obydlí, ve kterých odsouzený trest vykonává. Probační úředník se takto snaží snížit pravděpodobnost nevhodného chování odsouzeného po dobu výkonu domácího vězení či snížit riziko spáchání nového trestného činu“.*¹⁵⁴

Probační úředník musí nejpozději na počátku výkonu trestu domácího vězení poučit odsouzeného, případně i osoby žijící s ním ve společném obydlí, o omezeních

¹⁵¹ Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, s. 639

¹⁵² § 60 odst. 6 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁵³ Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly trestu domácího vězení ze dne 26. 1. 2010

¹⁵⁴ Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly trestu domácího vězení ze dne 26. 1. 2010

spojených s kontrolou výkonu trestu a o jeho povinnostech v rámci součinnosti, ke které se písemně zavázal (§ 3 Vyhlášky). Kvalitní poučení odsouzeného je základním předpokladem pro úspěšný průběh trestu domácího vězení a jeho kontroly. Na probačního úředníka se odsouzený může v průběhu výkonu trestu domácího vězení obracet s žádostí o pomoc při řešení situací souvisejících s kontrolou výkonu trestu domácího vězení a ovlivňujících průběh výkonu tohoto trestu. (§ 4 odst. 3 Vyhlášky).

V počáteční fázi své práce na zajišťování výkonu kontroly trestu domácího vězení zkontaktuje pracovník PMS vedoucího pořádkové služby daného obvodního oddělení Policie ČR a informuje ho o případu výkonu kontroly nad odsouzeným. Tímto se zajistí vzájemná výměna potřebných informací. Probační úředník může tento orgán Policie ČR také požádat o poskytnutí asistence při výkonu kontroly odsouzeného.

Zajištění výkonu kontroly trestu domácího vězení se děje vzhledem k tomu, že doposud není k dispozici elektronický monitoring formou namátkových kontrol odsouzeného pracovníkem PMS v místě bydliště klienta. Pracovník PMS klienta osobně navštěvuje v časovém období, ve kterém je odsouzený povinen se v obydlí zdržovat a ten je dle § 334b TrŘ povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu. Odsouzený musí být kontrolován minimálně 3x do měsíce, v praxi se však provádí až 9 kontrol. Kontrolující probační pracovník si tvoří plán kontrol podle svého uvážení s přihlédnutím k specifikům případu. Osobní namátkové kontroly mohou být doplňovány i formou vzdálené kontroly (např. telefonicky na pevnou linku).

Podle § 2 Vyhlášky se probační úředník při kontrole v místě výkonu trestu domácího vězení prokazuje služebním průkazem a od odsouzeného si kdykoli v průběhu výkonu trestu domácího vězení může vyžádat doklad prokazující jeho totožnost.

Probační úředník vykonává kontrolu sám, v doprovodu dalšího spolupracovníka či za vyžádané asistence Policie ČR. V nočních hodinách je stanovena povinnost vykonávat návštěvu obydlí klienta ve dvou.

O každé provedené kontrole a o každém osobním jednání s odsouzeným sepisuje pracovník PMS záznam (§ 5 Vyhlášky). Pokud odsouzený není při namátkové kontrole zastižen, má probační úředník k ruce formulář „Sdělení o porušení trestu domácího vězení“, pomocí kterého je odsouzenému zanechávána

výzva, aby ve stanoveném termínu doložil důvod porušení výkonu trestu. Pokud odsouzený nemá objektivní vysvětlení důvodu své nepřítomnosti, je vyhodnocena jako maření výkonu a účelu trestu domácího vězení.

Dle § 6 odst. 2 Vyhlášky probační úředník neprodleně informuje soud o případech porušení podmínek výkonu trestu (tedy např. i o porušení uložených přiměřených omezení a povinností). Mimo to má probační úředník podle pokynu, který uděluje předseda senátu povinnost minimálně vždy v intervalu 1x za šest měsíců sdělovat soudu informace o průběhu trestu domácího vězení.

Poslední úkon probačního úředníka, a tím i ukončení práce s odsouzeným v rámci zajišťování výkonu kontroly trestu domácího vězení, je zpracování závěrečné zprávy o průběhu výkonu tohoto trestu. Zpráva může mít dvě podoby. Buď se jedná o pozitivní závěr ve formě „Závěrečné zprávy o vykonání trestu“ nebo (v horším případě) může jít o „Zprávu o neplnění povinností ve zkušební době nebo nevykonání alternativního trestu“.

4.3.2 Obecně prospěšné práce

*„Trest obecně prospěšných prací je alternativním trestem umožňujícím pachateli méně závažné trestné činnosti odčinit trestné jednání vlastní aktivitou, prací k obecně prospěšným účelům“.*¹⁵⁵ Tento trest může být pachateli uložen, pokud jej odsuzuje soud za přečin. Jako samostatný trest může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.¹⁵⁶ Výměra trestu se pohybuje v rozsahu 50-300 hodin a odsouzený je povinen vykonat práce osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději do dvou let ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Pokud odsouzený během výkonu trestu vede řádný život, plní další omezení a povinnosti, které mu byly uloženy soudem, pak se po vykonání trestu může opět začlenit do společnosti bez stigmatizace záznamem v rejstříku trestů a bez zpřetrhaných rodinných, pracovních a dalších sociálních vazeb. V opačném případě je trest změněn v trest domácího nebo v trest odnětí svobody se současným

¹⁵⁵ Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace : Možnosti řešení trestních činů. Praha: Portál, 2010. s. 90

¹⁵⁶ § 62 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

rozhodnutím o způsobu jeho výkonu. Každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den domácího vězení nebo jeden den odnětí svobody.¹⁵⁷

Ani s trestem OPP se automaticky nepojí probační dohled dle § 49 až 51. Ten může soud výjimečně nad odsouzeným stanovit na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu.¹⁵⁸

S trestem obecně prospěšných prací je opět velice spjata práce Probační a mediační služby. Její činnost lze rozdělit na 2 části, a to na činnost středisek PMS v rámci trestního řízení ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu a na činnost v rámci trestního řízení ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu.

Ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu probační úředník po získání podnětu k zahájení činnosti zavede probační spis a provede evidenci klienta. Především na základě požadavku státního zástupce zjišťuje od klienta jeho postoj k možnosti uložení tohoto trestu a seznamuje ho s podmínkami uložení trestu OPP a s následným průběhem jeho výkonu. Se souhlasem klienta zjišťuje také jeho zdravotní stav. Probační úředník kontaktuje možného poskytovatele míst pro výkon trestu OPP. V případě zájmu ze strany některého poskytovatele dojedná místo, druh a rozsah a dobu možné práce. Probační úředník se v této fázi snaží nejen o probační, ale i mediační činnost a zapojit poškozeného při řešení následků trestného činu.¹⁵⁹

Ve fázi po pravomocném rozhodnutí je soudem, který rozhodnutí vydal, zaslán opis tohoto rozhodnutí probačnímu úředníkovi. Rozhodnutí obsahuje druh, místo výkonu obecně prospěšných prací a poučení o tom, že se má odsouzený dostavit do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko Probační a mediační služby. O tomto rozhodnutí vyrozumí soud po nabytí jeho právní moci příslušné středisko PMS, a zároveň pověří opatřením probačního úředníka kontrolou nad výkonem trestu obecně prospěšných prací.¹⁶⁰ Poté probační úředník založí spis a zašle klientovi pozvánku k úvodnímu jednání. U mladistvého klienta kontaktuje také rodiče a spolupracuje s nimi. V této fázi dle okolností případu probační úředník

¹⁵⁷ § 65 odst. 1, 2 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁵⁸ § 65 odst. 3 písm. a) zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁵⁹ Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly trestu domácího vězení ze dne 26. 1. 2010 s. 2

¹⁶⁰ § 336 odst. 1,2,3,4 zák. č. 141/1961 Sb., Trestní řád

rovněž zahájí kroky směřující ke spolupráci s poškozeným. Při prvním jednání sděluje probační úředník klientovi informace ohledně:

- činnosti Probační a mediační služby
- podrobně jej informuje o podmínkách a průběhu výkonu trestu OPP
- a nabídne klientovi v případě potřeby pomoc.

Probační úředník musí získávat informace i od klienta, a to:

- postoj klienta ke spáchanému činu
- časové možnosti klienta v souvislosti se zaměstnáním, studiem atd.
- dosažené vzdělání a odborné kvalifikace
- zdravotní stav a případná zdravotní omezení klienta
- předchozí trestná činnost
- rodinné poměry aj.¹⁶¹

*„ Probační úředník vyhotoví na základě zjištěných informací od klienta záznam o projednání podmínek výkonu trestu OPP. Tento záznam předá klientovi, soudu a instituci jako informace o klientovi, jedno vyhotovení založí do probačního spisu. V případě, že klient na žádnou z pozvánek nereagoval a k projednání podmínek výkonu trestu OPP se nedostavil, informuje středisko PMS o této skutečnosti příslušný soud a navrhuje další postup“.*¹⁶²

Probační úředník by se měl zúčastnit úvodního projednání podmínek výkonu trestu OPP u daného poskytovatele. Pokud tomu tak není, měl by jej poskytovatel vyrozumět, zda se klient ve lhůtě 14 dní dostavil k projednání dohody o realizaci výkonu trestu OPP. Instituce probačního úředníka informuje o zahájení nebo nezahájení výkonu trestu OPP. Pokud klient dodržel základní podmínky nástupu výkonu trestu a rovněž trest OPP podle dohodnutého harmonogramu řádně vykonává, probační úředník provádí dle potřeby, minimálně jedenkrát za dva měsíce kontrolu výkonu prací. Získané informace zaznamenává do probačního spisu.

Zjistí-li instituce, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu uložené práce dle sjednaného časového harmonogramu, vyrozumí o tom neprodleně středisko PMS. Probační úředník poté kontaktuje klienta, aby zjistil důvody porušení

¹⁶¹ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací z roku 2003 s. 3

¹⁶² Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací z roku 2003 s. 4

podmínek výkonu trestu OPP. Pokud klient i přes upozornění nadále trest OPP nevykonává, příslušné středisko MPS mu doporučeně do vlastních rukou zašle poslední výzvu k nástupu trestu OPP. Pokud klient do 14 dnů od převzetí poslední výzvy trest nezačne vykonávat, podává probační úředník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v trest domácího vězení nebo trest odnětí svobody. Tento návrh mohou podat prostřednictvím probačního úředníka také obecní úřad nebo instituce, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány.¹⁶³

„Probační úředník po ukončení výkonu trestu OPP odsouzeným tuto skutečnost písemně oznámí soudu a přiloží hodnocení výkonu trestu OPP, které je součástí dohody o realizaci výkonu trestu OPP. Současně také informuje soud o průběhu výkonu trestu OPP a o plnění případně soudem stanovených přiměřených povinností a omezení. Rovněž soud informuje o tom, jak klient hradil (nehradil) způsobenou škodu a jaké kroky byly učiněny v souvislosti s urovnáním narušených vztahů mezi odsouzeným a poškozeným....V případě, kdy odsouzený trest OPP vykonal (nebo kdy soud rozhodl o přeměně trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody), zašle probační úředník poškozenému písemné vyrozumění o této skutečnosti.“¹⁶⁴

Celá věc pro Probační a mediační službu končí tak, že probační úředník zjistí, jakým způsobem byla věc klienta soudem ukončena a po obdržení pravomocného rozhodnutí ve věci stejnopis rozhodnutí založí do probačního spisu.

4.3.3 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Trestní zákoník upravuje podmíněné odsouzení s dohledem v ustanoveních § 84 až 87 TrZ. Stejně jako podmíněné odsouzení upravené v § 81 až 83 bývá zpravidla považováno za zvláštní formu zproštění výkonu trestu, který byl odsouzenému uložen, nebo za zvláštní způsob vyměření trestu, anebo za zvláštní způsob výkonu trestu.¹⁶⁵

¹⁶³ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací z roku 2003 s. 6

¹⁶⁴ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací z roku 2003 s. 7

¹⁶⁵ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 276

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem lze uložit za splnění podmínek stanovených pro podmíněné odsouzení v ustanovení § 81 odst. 1. Ten umožňuje podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta. Na výkon dohledu se opět užije obdobně ustanovení § 49 až 51. Zkušební doba, kterou soud při podmíněném odsouzení s dohledem stanoví je stejná jako u podmíněného odsouzení a činí jeden rok až pět let. Soud může rovněž podmíněně odsouzenému, kterému byl vysloven dohled, uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též může uložit, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.¹⁶⁶

Pokud podmíněně odsouzený, nad nímž byl dohled vysloven, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně již během zkušební doby, že se trest vykoná. Nečiní-li soud takovéto rozhodnutí do jednoho roku od uplynutí zkušební, aniž by na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se zato, že se podmíněně odsouzený osvědčil. Ať již bylo vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, nebo má-li se zato, že se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.¹⁶⁷

Výkon podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem upravuje § 330a TrŘ. Sledováním chování podmíněně odsouzeného a dodržováním uložených omezení a povinností pověří po právní moci rozsudku opatřením soud probačního úředníka. Jeho činnost při plnění tohoto úkolu je upravena v zákoně o Probační a mediační službě. Při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku.

¹⁶⁶ § 81 odst. 1, 2 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹⁶⁷ § 86 odst. 1, 2, 3 zák. č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

5. Kriminologické aspekty probačního dohledu

Nejprve k pojmu kriminologie. Přestože jednotná definice pojmu kriminologie neexistuje, lze ji odvodit od latinského *crimen* – zločin a řeckého *logos* – zde ve smyslu učení, tzn. učení (věda) o zločinu (kriminalitě – zločinnosti).¹⁶⁸ Kriminologii se rozumí „*věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole*“.¹⁶⁹ Velice obdobnou definici nalezneme v učebnici Güntera Kaisera, podle které je kriminologie „*uspořádaný celek empirického vědění o zločinu, zločinci, negativní sociální „nápadnosti“ a o kontrole tohoto chování.*“¹⁷⁰ Z uvedeného můžeme dovodit, že kriminologická věda se zabývá zločinem, zločincem a obětí zločinu, stejně tak jako kontrolou zločinnosti do té míry, do jaké jde o prevenci a výkon kriminálních sankcí, prognózu a zacházení s pachatelem

Kriminologii lze chápat v užším nebo širším pojetí. V užším pojetí se kriminologie omezuje na empirické zkoumání zločinu a osobnosti pachatele. Šířeji pojatá kriminologická koncepce zahrnuje do své analýzy také empirické znalosti o proměnách pojmu zločinu (kriminalizaci a o potírání zločinu, kontrolu ostatního sociálně deviantního chování, stejně jako zkoumání policejních a justičních kontrolních mechanismů. V rámci širšího vymezení kriminologie, se k předmětu kriminologie řadí též jevy jako alkoholismus, prostituce, extremismus apod.¹⁷¹

Trestní právo a kriminologie jsou si v mnohém podobné, ale na druhé straně se také v mnohém liší. Zatímco trestní právo je považováno za právní a normativní vědu, kriminologie je vědou neprávní a empirickou. Základem této vědy jsou vybraná fakta a získaná pozorování, na nichž se ověřují hypotézy a teorie. Empirické pojetí znamená „*zabývat se spíše fakty než úsudky a především sklonit se před silou skutečnosti.*“¹⁷²

Hlavním úkolem kriminologie je „*získávání pevného stavu spolehlivého vědění.*“¹⁷³ Za tímto účelem kriminologie shromažďuje fakta, sbírá a dokumentuje data, která posléze aplikuje na dané teorie. Kriminologická dokumentace je

¹⁶⁸ Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 1

¹⁶⁹ Novotný, O. zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolox Bohemia, 2001. s. 11

¹⁷⁰ Kaiser, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1994. s. 1

¹⁷¹ Urbanová H. *Probační dohled (diplomová práce): jeho obsah a funkce při výkonu trestních sankcí a postupů*. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 56

¹⁷² Kaiser, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1994. s. 4

¹⁷³ Kaiser, G. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1994. s. 6

smysluplná jen pokud se ve výkonu trestu provádí souběžný výzkum, jehož úkoly se prodlouží i na probační. Probační úředníci při výkonu dohledu využívají poznatků získaných kriminology při zkoumání příčin a podmínek páchaní trestných činů. Jedním z úkolů probačního úředníka již v předsoudní fázi trestního řízení je totiž zjistit aktuální situaci svého klienta, informace o jeho rodině, sociálním zázemí. Hledá motivy a důvody páchaní trestné činnosti u svého klienta. Na základě zjištěných skutečností si vytváří osobnostní profil svého klienta, který mu pomáhá vytvořit pro něj individuální probační plán dohledu. Probační úředník si vede o každém svém klientovi tzv. probační spis, který založí na základě trestního spisu, jenž je mu předložen soudem. Obsahem spisu jsou veškeré informace a údaje, které o svém klientovi shromáždí. Na základě těchto informací a skutečností vede individuálně každý jednotlivý případ.¹⁷⁴

Probační a mediační služba vychází z konceptu restorativní (obnovující) justice. Myšlenka obnovující justice představuje nový resp. odlišný přístup při hledání a uplatňování trestní spravedlnosti. Již nenahlíží na trestný čin jako na konflikt mezi pachatelem trestného činu a státem, ale přibližuje proces naplňování spravedlnosti těm, kterých se „trestní konflikt“ bezprostředně týká, tj. jeho aktérům (pachatel a oběť trestného činu). Trestný čin je tedy vnímán jako konfliktní sociální událost v lidském společenství především mezi poškozeným a obviněným v určitém prostředí a v této rovině jsou také hledány zdroje a postupy přinášející konsensuální řešení. Ve smyslu restorativní justice jsou ukládány také alternativní druhy trestu, z nichž některé v sobě probační dohled přímo obsahují.

Co se týče sankční politiky uplatňované trestními soudy v ČR¹⁷⁵, z alternativních trestů zaznamenal největší nárůst trest obecně prospěšných prací, a to z 1,3 % z celkového počtu uložených trestů v roce 1996 na 17,7 v roce 2005. U mladistvých lze pozorovat shodný trend. I statistiky vedené PMS ukazují, že největší vytíženost pro tuto organizaci v roce 2001 činí ve vykonávacím řízení zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací (celkem 10.180 případů; 59,1 %). Oblast výkonu dohledů v rámci podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

¹⁷⁴ Urbanová H. Probační dohled (diplomová práce): jeho obsah a funkce při výkonu trestních sankcí a postupů. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 56

¹⁷⁵ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 259

činí druhé největší vytížení za tento rok (celkem 1831 případů, tj. 11%).¹⁷⁶ Tato čísla průběžně vzrůstala a v roce 2006 činil trest obecně prospěšných prací (13.170 případů, tj. 74,3%) vytíženosti PMS, u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem jde opět o druhé největší vytížení za rok (2827 případů, 15,9 %).¹⁷⁷ V současné době se tyto údaje klesly mírně pod hranici 60 %. Poslední údaj uváděný probační a mediační službou z roku 2010 hovoří u trestu obecně prospěšných prací o 9034 případech, tj. 59,3 %. U podmíněného odsouzení s dohledem došlo však k nárůstu na 3775 případů, tj. 24,8%.¹⁷⁸

Nelze přesně říci, za které trestné činy je v praxi probační dohled ukládán. Bývá tomu tak např. u trestného činu krádeže (§ 205 TrZ), podvodu (§ 209 TrZ), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TrZ), nebo znásilnění (§ 185 TrZ). Všeobecně by se však mělo jednat o méně závažné trestné činy, tj. takové, za které by bylo uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody nepřiměřené, a kde k výchovnému efektu není potřeba trest odnětí svobody.

Konkrétnější údaje poskytl odborný výzkum trestních a probačních spisů osob, kterým byl pravomocně uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem. Nejčastěji tomu tak bylo za trestný čin krádeže, podvodu, porušování domovní svobody (§ 178 TrZ) a loupeže (§ 173 TrZ), dále též za trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 TrZ), zpronevěru a ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 TrZ). V jednočinném souběhu bylo nejčastěji posouzeno spáchání trestných činů porušování domovní svobody a krádeže a dále trestných činů krádeže a poškozování cizí věci. Vícečinný souběh byl častý u trestných činů namířených proti majetku (krádež, podvod, zpronevěra).¹⁷⁹

Pro posouzení, zda je vhodné uložit probační dohled, je důležité zhodnotit osobnost pachatele. Mělo by se jednat o pachatele, u nichž lze doufat v nápravu již pouhým uložením dohledu a v těch případech, kdy by uvěznění jen znamenalo

¹⁷⁶ https://www.pmscr.cz/download/0101_1201_Statistika_PMS_CR.pdf (statistické údaje PMS - stav k 21.3. 2012)

¹⁷⁷ Tabulka č. 2 v přílohové části

¹⁷⁸ Tabulka č. 2 v přílohové části

¹⁷⁹ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. s. 37

hrozbu deformace osobnosti pachatele vězeňským prostředím.¹⁸⁰ Aby byl tedy dohled ukládán těmto pachatelům a splněn tím účel dohledu, tak je třeba, aby soudy využívaly činnosti PMS v předsoudním stádiu řízení a nechávaly si vyhotovit tzv. zprávu před rozhodnutím. U mladistvých by tato forma trestu měla zabránit jejich stigmatizaci, neboť projdou-li formálním trestním řízením nebo jsou-li dokonce potrestáni trestem odnětí svobody, může to u nich vyvolat pocit krivdy a bezprávi z neadekvátní reakce na jejich jednání a z nepřiměřeného postihu.¹⁸¹ Probační dohled může být soudem pro mládež uložen zpravidla na základě předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, též dítěti mladšímu patnácti let, dopustí-li se činu jinak trestného.

Ze stejného výzkumu, kterým bylo sledováno, za které trestné činy byl uložen trest odnětí svobody s dohledem, vyplynulo, že byl uložen v 89% mužům a v 11 % ženám. Celkem se jednalo o 85 osob, z toho bylo 8 mladistvých. Nejvíce podmíněných odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem bylo uloženo mladším pachatelům ve věku od 18 do 29 let. Ani jeden z odsouzených nepřesáhl věk 50 let, což však může být dáno tím, že v této věkové kategorii již není trestná činnost tak častá a soudům se nemuselo jevit uložení dohledu k naplnění účelu trestu nezbytně nutné. V překvapivě málo případech byl dohled ukládán mladistvým, u kterých by jeho uložení mělo přispět k jejich resocializaci a plnit tak největší účel. Z výzkumu také vyplynulo, že dohled byl uložen téměř bez výjimky pachatelům s nízkým stupněm vzdělání. Největší procento pachatelů bylo vyučeno a za nimi následovali pachatelé s ukončeným základním vzděláním bez další kvalifikace. Na třetím místě se umístili pachatelé, kteří ukončili střední školu maturitou. Dle socioprofesionálního zařazení byl trest podmíněného odsouzení s dohledem nejčastěji ukládán nezaměstnaným, pachatelům vykonávajícím dělnické profese a pachatelům provozujícím podnikatelskou činnost.¹⁸²

Pokud jde o předchozí kriminální kariéru, tak je v praxi ukládán dohled zpravidla prvotrestaným pachatelům nebo těm, kteří porušili podmínky u podmíněného odsouzení (např. neplatili výživné nebo řídili motorové vozidlo i po

¹⁸⁰ Urbanová H. Probační dohled (diplomová práce): jeho obsah a funkce při výkonu trestních sankcí a postupů. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 59

¹⁸¹ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 289

¹⁸² Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. s. 35

odebrání řidičského průkazu). Vzhledem k tomu, že neexistují statistiky uvádějící počet pachatelů s uloženým dohledem, kteří se znovu dopustili trestné činnosti, nelze účinnost probačního dohledu přesně posoudit. Ze zkušeností probačních úředníků a některých soudců vyplývá, že recidiva je poměrně vysoká. U trestu obecně prospěšných prací dochází k problémům v souvislosti s jeho naplněním a výkonem. Velice podobná situace je i u trestu domácího vězení. U některých trestných činů, např. u trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 TrZ) se ale dohled osvědčil, neboť pachatelé musí svému probačnímu pracovníku nosit složenky o zaplacení výživného, jsou tedy určitou formou kontrolováni, a tudíž nuceni konat svoji povinnost.¹⁸³

5.1 Kazuistika

Nejlepším způsobem pro pochopení náročnosti práce s pachatelem v rámci probačního dohledu je názorné uvedení příkladu z praxe. Rozhodl jsem se pro případ, kdy bylo mladistvému pachateli uloženo trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Tuto kazuistiku jsem zpracoval na základě konzultace s probační úřednicí PhDr. Zuzanou Kynclovou, která mi poskytla potřebné informace k celému případu.

5.1.1 Průběh dohledu v prvním roce

Klient Jakub, šestnáctiletý student prvního ročníku učiliště oslavoval v parku za Prahou se svými spolužáky konec školního roku. Po vypití několika lahví vína zábava pokročila a Jakub společně s kamarádkou Terezou odešel do nedalekého altánu, kde se líbali. Po chvíli se Jakub začal dotýkat Terezy na intimních partiích, což bylo Tereze nepříjemné a ta se pokusila odejít. To Jakub odmítl akceptovat a násilím Terezu přinutil, aby zůstala a pokračoval ve svém jednání. Když se Tereza pokusila podruhé odejít, tak se Jakub rozčílil, udeřil Terezu do obličeje a snažil se z ní násilím sundat kalhoty a tričko, které měla na sobě. Mnohem silnější Jakub přemohl odpor drobné Terezy, ale ke styku vzhledem ke značné podnapilosti Jakuba nedošlo a ten nakonec z místa činu utíká. Doma Jakub řekl bratrovi, že ho společně

¹⁸³ Urbanová H. Probační dohled (diplomová práce): jeho obsah a funkce při výkonu trestních sankcí a postupů. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická. Katedra trestního práva. s. 59

s Terezou někdo přepadl v parku. Druhý den si pro Jakuba přišla policie a ten byl obviněn z pokusu provinění znásilnění dle § 185 TrZ.

Tereza utrpěla silný šok a četné podlitiny na hlavě i po těle. Vypovídala pouze na policii a na případnou mediaci ze strany Probační a mediační služby neodpovídala ona ani její rodiče.

Jakub celého činu litoval a byl sám zděšen, čeho je pod vlivem alkoholu schopen. Proto začal ještě v přípravném řízení z vlastní iniciativy navštěvovat psychologa a psychiatra, který mu nasadil medikační léčbu. Jakubova matka si půjčila peníze a Jakub tak mohl zaplatit odškodné ještě před vynesením rozsudku.

Jakub byl uznán vinným z pokusu provinění znásilnění dle § 185 TrZ a bylo mu uděleno trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Státní zástupkyně se odvolala, ale Městský soud v Praze potvrdil rozsudek obvodního soudu.

Jakub hned zpočátku uhradil s pomocí matky náklady řízení a zavázal se z brigád splácet dle možností dluh, který u ní měl. Tento závazek byl zanesen i do probačního plánu dohledu, na kterém od počátku spolupracoval s probační úřednicí. V probačním plánu dohledu se Jakub zavázal ke zlepšení prospěchu ve škole, resp. neměl by mít žádné čtyřky. Také se na základě omezení soudu musel zdržet pití alkoholu, s čímž ale neměl být problém, neboť stále sám nemohl uvěřit tomu, co provedl a také v souvislosti s medikační léčbou, kterou bral, nebyl alkohol sluchitelný. Aby se naučil ovládat své agresivní chování, dobrovolně podstoupil probační program spočívající v docházení do probační skupiny jednou týdně na 2 hodiny. V rámci tohoto programu se také dvakrát účastnil pochodu přes Brdy, kde se naučil pracovat s mapou, buzolou a objevil pro něj neznámý způsob trávení volného času. Do této doby téměř nevěděl, jak používat karimatku a spacák.

Jakub první půl rok skutečně spolupracoval s probační úřednicí, plnil jednotlivé body stanovené v probačním plánu dohledu, donášel účty, kterými prokazoval splácení dluhu matce a na pololetním vysvědčení ubyly dvě čtyřky. Jen o vlásek unikl snížené známce z chování, ve škole se projevuje velice hrubě o spolužácích i učitelích. Silvestr a jiné oslavy zvládá bez požití alkoholu, stále se obává svého možného chování. Při návštěvě u Jakuba doma se probační úřednice postupně seznamuje s Jakubovým okolím. Jakub příliš nerespektuje matku, která pro něj není autoritou. Nevychází ani s přítelem své matky. Jakubův otec s probační

službou nespolupracuje a ani s Jakubem nemá nejlepší vztah. Dle názoru probační úřednice by Jakubův otec mohl být možnou nepřímou příčinou Jakubova chování. Před rozvodem s matkou ji často bil.

Ve druhém půlroce byl aktualizován probační plán dohledu. Jakub pravděpodobně pod vlivem medikační léčby značně přibývá na váze a tak se zaváže, že zhubne a začíná chodit do tělocvičny. Přestože mu soud nic takového neukládá, tak pro něj je to úředně sepsaný závazek a je to o to větší motivace jej splnit. Začínají však první problémy. Jakub se nedostavuje na setkání s probační pracovnící a proto je mu doručena výstraha, kterou si nevyzvedává. Po 3 nedělích se dostavuje a omlouvá, že byl nemocný. Tyto, pravděpodobně výmluvy se vyskytují poměrně často. Opouští brigádu, protože ho nebavila a i ve škole se zhoršuje. Na konci školního roku snižená známka z chování. Se svými bývalými kamarády se nestýká, bojí se, co by mu řekli, kvůli tomu, co provedl Tereze. Stále problémy s matkou a jejím otčímem.

5.1.2 Průběh dohledu ve druhém roce

Do druhého roku probačního dohledu vstupuje Jakub s vizí dodělat učiliště a následně pokračovat v nástavbovém studiu a dodělat si maturitu, v čemž ho probační úřednice podporuje.

Opět si našel brigádu jako pomocná síla v kuchyni. Ve škole však stále nedosahuje prospěchu bez čtyřek na vysvědčení. Upíná se k posilovně a začíná se občasné scházet s některými ze svých bývalých kamarádů.

Na nabídky mediace ze strany PMS Tereza stále neodpovídá. Jakub uvedl, že se setkali na ulici, ale nepromluvili na sebe. Bydlí několik set metrů od sebe.

V současné době Jakub dle možností plní probační plán dohledu a i posudky psychologa a psychiatra nasvědčují tomu, že Jakub by se mohl osvědčit a po zkušební době vést řádný život. Medikační léčbu však bude muset pravděpodobně brát i nadále.

6. Zahraniční úprava probačního dohledu

Ze zahraniční úpravy jsem zvolil slovenskou úpravu, protože je v určitých aspektech velice podobná té české. Na Slovensku, stejně jako v Česku, v posledních letech proběhla velká změna trestního práva. Oproti České republice však Slovensko přijalo i zcela novou úpravu trestního práva procesního, na což v ČR stále čekáme a je třeba v nejbližších letech tuto úpravu také přijmout.

6.1 Probační dohled na Slovensku

V souvislosti s tzv. krizí trestu odnětí svobody, která se týká i Slovenska, vznikla potřeba řešit s tímto související problémy. Důsledkem snah řešení problémů týkajících se nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo přijetí zcela nových kodexů trestního práva a také zákona o probačních a mediačních úřednících, který jim předcházela. Zákon č. 550/2003 Z. z., o probačních a mediačních úřednících a o změně a doplnění některých zákonů zakotvil právní rámec, postavení, působnost, práva a kompetence těchto státních úředníků v souvislosti s trestním řízením.

Zákon o probačních a mediačních úřednících charakterizuje probaci jako:¹⁸⁴

- organizování a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným anebo dosouzeným
- kontrolu výkonu trestu nespojeného s odnětím svobody včetně uložení povinnosti anebo omezení
- dohled nad chováním obviněného v průběhu zkušební doby při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- pomoc obviněnému v průběhu zkušební doby během kontroly výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, za účelem vedení řádného života a vyhovění podmínkám, které mu byly uloženy rozhodnutím prokurátora nebo soudu v trestním řízení

Probační a mediační služba není vybavena rozhodovací pravomocí. Je postavená mimo strukturu orgánů činných v trestním řízení, a to především za účelem její relativní samostatnosti. Zák. č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok řadí

¹⁸⁴ § 2 odst. 1 písm. a) zák. č. 550/2003 Z. Z. o mediačních a probačních úřednících

probačního a mediačního úředníka v ustanovení § 25 za pomocnou osobu soudu nebo orgánu činného v trestním řízení.

Podstata probace, tak jak je upravená v uvedeném ustanovení, je velmi podobná české úpravě. Opět jde o konstruktivní metodu převýchovy a pozitivního ovlivňování pachatele, která je založená na vzájemné kombinaci prvků kontroly, poradenství a pomoci. Cílem je realizace dohledu soudu nad obviněným, obžalovaným a odsouzeným, ale hlavní požadavek je kladen na to, aby byl pachatel schopen v budoucnu vést bezkonfliktní způsob života a vytvořit si pozitivní vztah k prostředí, ve kterém žije. Důležitá je také pomoc propuštěnému z výkonu trestu odnětí svobody v resocializačním programu.

Na Slovensku se za druh probace považuje i dohled po vykonání trestu odnětí svobody, respektive podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (parole) s určením zkušební doby na jeden rok až sedm let. Toto slovenské pojetí probace je odlišné od českého pohledu uvedeného v kapitole třetí.¹⁸⁵

Probační a mediační úředník vykonává svoji funkci s ohledem na specifickou činnost odděleně od orgánů sociální pomoci, spolupráce je však i přesto mezi nimi žádoucí. Z toho důvodu při výkonu svojí funkce, považuje-li to za účelné, spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení, s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, se zájmovými sdruženími občanů, s nadacemi a s dalšími institucemi, které poskytují všeobecně prospěšné služby. V souvislosti s výkonem probace a mediace je probační a mediační úředník oprávněn se obracet na státní orgány, obce, právnické a fyzické osoby se žádostí o poskytnutí potřebných údajů. V případě, že tyto subjekty bezdůvodně odmítnou vyhovět požadavku probátora a mediátora, je v zákoně obsažená povinnost předložit věc příslušnému orgánu činnému v trestním řízení k dalšímu řešení.¹⁸⁶

Probační dohled se ukládá při následujících trestech: Nahrazení vazby probačním dohledem, podmíněčný odklad výkonu trestu odnětí svobody s probačním dohledem, ponechání podmíněčného odsouzení v platnosti za současného nařízení probačního dohledu, podmíněčné upuštění od potrestání mladistvého za současného nařízení probačního dohledu, podmíněčné upuštění od výkonu ochranné výchovy

¹⁸⁵ Klátik, J., Mediácia a probácia v slovenskom trestnom konaní. In Knoll, V., Karhanová, M., (eds). Naděje právní vědy. Býkov 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 539

¹⁸⁶ § 4 odst. 1 a 2 zák. č. 550/2003 Z. z. o mediačních a probačních úřednících a o změně a doplnění některých zákonů

mladistvého za současného nařízení probačního dohledu, podmíněčný odklad výkonu trestu odnětí svobody mladistvého s dodatečným nařízením probačního dohledu, podmíněčný odklad výkonu trestu odnětí svobody mladistvého s probačním dohledem, nahrazení peněžitého trestu všeobecně prospěšnou činností v rámci probačního dohledu podle § 114 odst. 3 TZ a podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného nařízení probačního dohledu.

Z tohoto nastínění problematiky probačního dohledu na Slovensku je zřejmé, že podstata a úkoly probace jsou po legislativní stránce téměř shodné s naší právní úpravou uvedenou v zákonech č. 257/2000 Sb. a č. 40/2009 Sb.

Podle aktuálních zjištění se v současné době na Slovensku příliš nedaří provádět probační činnost. Vínou na tomto stavu nese především finanční zabezpečení kvalifikovaných probačních úředníků, kterých od roku 2003 (100 probačních úředníků) ubývá. V roce 2009 jich na celém Slovensku bylo 85 a celkový počet přidělených probací byl 7279.¹⁸⁷ Z výše uvedeného vyplývá, že pokud bude ubývat počet probačních úředníků, kterých je již v současné době málo, tak může být ohrožena správná funkce celé probační a mediační služby na Slovensku.

¹⁸⁷ <http://wwwold.justice.sk/wfn.aspx?pg=1429&htm=16/1614.htm> (stav ke dni 21. 3. 2012)

7. Závěr

Ve své práci jsem se snažil věnovat oblastem probačního dohledu, které se týkají alternativních trestů.

Při zpracování své diplomové práce jsem čerpal informace z dostupné literatury a zákonných pramenů a informace z praxe jsem získal při konzultaci dané problematiky s pracovníci Probační a mediační služby v Praze.

Nejpodrobněji jsem se věnoval kapitole „Pojem probačního dohledu“ a „Trestněprávní úprava probačního dohledu u alternativních trestů v ČR“.

Probační dohled je velice zajímavým institutem a jistě by se měl do budoucna stále více aplikovat při trestání pachatelů, kterým je ukládán některý alternativní trest a je předpoklad, že u nich bude naplněn účel dohledu. Bylo by žádoucí, aby se navyšoval podíl trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiná společenská zařízení. Tento způsob trestání by měl být aplikován především na prvopachatele, děti do 15 let a mladistvé. U dětí mladších patnácti let spatřuji úpravu jako nejvíce nevyhovující a zákonodárce by se měl nad touto problematikou podrobně zamyslet. Co se týče nových alternativních trestů, tak u trestu domácího vězení praxe naráží na nedostatečné personální zabezpečení Probační a mediační služby, která zajišťuje kontrolu výkonu tohoto trestu, neboť v České republice zatím neexistuje elektronický monitoring osob odsouzených k tomuto trestu. Především z tohoto důvodu soudy prozatím nepříliš ukládají tento alternativní trest.

Probační a mediační služba, která zajišťuje výkon většiny alternativních trestů a dohledu existuje v České republice již 10 let a za tuto dobu se poměrně ustálilo její fungování. Také vznikla určitá míra důvěry soudů a státních zástupců k pracovníkům probační služby, což je velice žádoucí při výběru dané alternativní sankce. Jistým problémem ze strany Probační a mediační služby je to, že někteří pracovníci probační služby se v mnoha případech ztotožňují s problémy klientů a zapomínají, čeho se jejich klienti dopustili a z jakých důvodů jim byl dohled uložen. Proto jsem toho názoru, že je třeba nejen důkladně zkoumat podmínky, zda má být nějaký druh alternativního trestu uložen či ne, ale též pečlivě vybírat nové probační pracovníky a v neposlední řadě nové přísnější způsoby postihu při porušení probačních podmínek. Tyto nové přísnější způsoby postihu by bylo třeba zavést především při ukládání výchovných opatření mladistvým.

V současné době zatím chybí statistiky o úspěšnosti ukládání probačního dohledu nebo recidivě pachatelů, kterým byly alternativní tresty uloženy. V budoucnu by bylo vhodné vytvořit tuto evidenci vytvořit.

Mám za to, že probační dohled v souvislosti alternativními tresty jsou lepším řešením než nepodmíněný trest odnětí svobody. Díky působení probačního úředníka se především u mladistvých pachatelů snižuje riziko recidivy a zvyšují šance na jejich začlenění do společnosti. Na druhou stranu však uznávám, že chování každého klienta je individuální a nikdy nelze vyloučit možnost recidivy.

Nové alternativní sankce obsažené v novém trestním zákoníku jsou ukládány zatím krátce, a proto je můžeme hodnotit až s odstupem delšího času. Probační a mediační služba však působí poměrně dlouho a proto si myslím, že pokud bude mít dostatečné finanční a personální zabezpečení, tak tyto sankce budou postupně ukládány ve stejné míře, jaké dnes dosahuje trest obecně prospěšných prací.

Resumé

This thesis is called Probation Supervision and Its Application in Framework of Alternative Sentencing. My decision on choosing the topic of my thesis was influenced by the most recent issues surrounding this subject.

After 1989, in conjunction with political, social and economical changes which also affected Czech law, it became clear that the primitiveness of the Czech prison system had to be addressed as up until then, as opposed to Western countries, it had only been familiar with prison sentencing.

The Czech Republic was inspired by these countries and the idea of restorative justice, including elements of probation and alternative sentencing, was introduced. That was reflected in approving the first diversion and the first alternative sentence (community service). The need for a specialized board which would carry out the functions of probation was recognised, and a Probation and Mediation Service Act 257/2000, the first of its kind in the Czech Republic, which defines the term probation, was therefore passed. 140/1960 Criminal Code adjustment was viewed as insufficient as well as having been influenced by the previous regime. The Criminal Code 40/2009 was passed, extending the list of alternative sentences to include home detention and the prohibition of entering sports, cultural and other social events. In general, it offers a variety of methods of dealing with the increase in crime comparison with the previous adjustment. In this thesis the author has attempted to coherently interpret the sentence of probation supervision as defined within the Probation and Mediation Service Act and the Criminal Code in relation to alternative sentencing.

There are seven chapters within this thesis. The first chapter is an introduction followed by history and the definition of probation. Chapter four, considered by the author to be the key and the most significant part, contains criminal aspects of supervision, and deals extensively with juvenile crime and juvenile offenders. In this part, the author has also outlined the term “alternative sentence” and presented some examples of alternative sentencing usually applied together with probation supervision. A chapter called The Criminological Aspects of Probation Supervision follows and includes case interpretation relating to juvenile

offenders under probation supervision. The final chapter covers a brief description of probation supervision in Slovakia which is very similar to the Czech version.

Seznam použité literatury:

A. Normativní právní akty

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969

Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky,

ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění

pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), v platném znění

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v platném znění

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, v platném znění

Zákon č. 500/2003 Z.z., o probačních a mediačních úradníkoch

Zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu

B. Literatura

1. Knižní

Černíková, Vratislava et al. Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 244 s.

Daniaška, G. a kol. Kriminológia. 1. vydání, Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o., 2009. 336 s.

Derks, J., Kalmthout, A., Stelman, A. a kol. Probace v Evropě. Praha: IKSP, 2002. 162 s.

Inciardi, J. A. Trestní spravedlnost. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1994. 795 s.

- Jelínek, J. K pojmu trestného činu v novém trestním zákoníku, In: J. Jelínek, J. O novém trestním zákoníku, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009.
- Kaiser, G. Kriminologie. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1994. 268 s.
- Karabec, Z. a kol.: Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, 149 s.
- Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, 797 s.
- Krejčířiková, K. Nová alternativní trestní opatření. In Knoll, V., (ed.). Naděje právní vědy. Býkov 2010. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 615 s.
- Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, 544 s.
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 584 s.
- Novotný, O., Zapletal, J. Kriminologie. 3. vydání, Praha : ASPI, 2008. 527 s.
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000 s.
- Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V. a kol. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 65, 2001, 226 s.
- Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, 416 s.
- Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace: možnost řešení trestných činů. 1. vydání. Praha : Portál, 2010. 212 s.
- Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání, Praha : C.H. Beck, 2008, 3004 s.
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I : komentář : § 1 - 139. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, 1287 s.
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II : komentář : § 140 - 421. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2010, 1213 s.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 988 s.
- Větrovec, V., Nedorost, L., Sovák, Z., Adamcová, Z. Zákon o mediaci a probaci – komentář. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 115 s.

Zehr, H. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s.

Žatecká, E. Alternativní sankce ukládané mladistvým pachatelům. In Knoll, V., Karhanová, M. (eds). Naděje právní vědy. Býkov 2007. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008 607 s.

Žatecká, E. Postavení a úkoly probační a mediační služby. 1. vydání. Ostrava : Key Publishing, 2007. 136 s.

2. Časopisecká

Petersilia, J. Probation in the United States. The University of Chicago Press.

Púry, F., Šámal, P. Nad jedním rozhodnutím o probaci. Trestní právo 1997, č. 7-8

Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR. IKSP, 2000, 149 s.

Sotolář, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 9/2005, 229 s.

Metodický postup úředníků a asistentů PMS ČR v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly trestu domácího vězení ze dne 26. 1. 2010

Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací z roku 2003

C. Ostatní literatura

http://www.pomocnouziops.cz/files/Etický_kodex_0.pdf

<http://wwwold.justice.sk/wfn.aspx?pg=1429&htm=16/1614.htm>

<http://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>

<https://www.pmscr.cz/>

<http://www.ok.cz/iksp/>

<http://spj.cz/>

Urbanová H. Probační dohled (diplomová práce): jeho obsah a funkce při výkonu trestních sankcí a postupů. Plzeň: Západočeská univerzita. Fakulta právnická.

Katedra trestního práva. 94 s.

Přílohy:

příloha č. 1

celkem evidováno od počátku do konce sled. období			
Absolutně		3823	100,0%
		počet spisů	počet spisů v %
z toho	v přípravném řízení a řízení před soudem	2095	54,8%
	ve vykonávacím řízení	1728	45,2%
	spácháno detmi 0-14	1004	26,3%
	drogová kriminalita	130	3,4%
	extremismus	14	0,4%

příloha č. 2

KRAJ	OPP	PUPD	PO	POD	PP	PPD	P PPD	jiné	Celkem absolut.	Celkem v %
	§ 45a TZ	§ 26 TZ	§ 58 TZ	§ 60a TZ	§ 61 TZ	§ 63 TZ				
1 Praha	1018	3	4	375	0	64	8	0	1472	8,3%
2 Středočeský	1251	4	35	372	0	95	137	2	1896	10,7%
3 Jihočeský	967	2	6	266	0	55	1	1	1298	7,3%
4 Západočeský	1291	2	3	402	1	105	198	2	2004	11,3%
5 Severočeský	2006	4	5	402	0	116	93	0	2626	14,8%
6 Východočeský	1290	2	3	265	0	131	103	2	1796	10,1%
7 Jihomoravský	2498	8	9	431	2	135	112	2	3197	18,0%
8 Severomoravský	2849	7	5	314	0	187	85	0	3447	19,4%
Celkem absolut.	13170	32	70	2827	3	888	737	9	17736	100,0%
Celkem v %	74,3%	0,2%	0,4%	15,9%	0,0%	5,0%	4,2%	0,1%		

příloha č. 3

fáze případu	OPP	PUPD	PO	POD	PP	PPD	S PPD	S OLD	VOM	TDV	TZV	OLD	jiné	Celkem absolut.	Celkem v %
KRAJ / středisko															
100 Praha	780	5	1	470	0	144	30	0	0	4	2	0	0	1436	9,4%
200 Praha - východ	1041	6	77	619	0	188	131	0	0	7	0	0	1	2070	13,6%
300 České Budějovice	644	0	8	342	0	68	1	0	1	18	1	1	0	1084	7,1%
400 Plzeň	973	5	1	501	0	121	173	0	0	9	0	1	0	1784	11,7%
500 Ústí nad Labem	1375	4	7	591	0	234	80	1	0	10	1	2	0	2305	15,1%
600 Hradec Králové	770	1	2	342	0	198	101	2	1	22	0	1	0	1440	9,5%
700 Brno	1510	3	1	502	0	269	82	1	0	18	2	2	7	2397	15,7%
800 Ostrava	1941	2	7	408	3	217	98	0	4	24	2	0	0	2706	17,8%
Celkem absolut.	9034	26	104	3775	3	1439	696	4	6	112	8	7	8	15222	100,0%
Celkem v %	59,3%	0,2%	0,7%	24,8%	0,0%	9,5%	4,6%	0,0%	0,0%	0,7%	0,1%	0,0%	0,1%	100,0%	